



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต

แนวทางการออกแบบศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

โดย

นายเอกพงศ์ สุวรรณเกษร

ผศ.อภิญญา บัวสรวง

นักศึกษาผู้รับทุน

อาจารย์ที่ปรึกษาผู้รับทุน

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

เค้าโครงวิทยานิพนธ์

ผู้วิจัย	นายเอกพงศ์ สุวรรณเกษร	เลขประจำตัว	4636676 LCCS/M
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศึกษา
วิชาเอก	พิพิธภัณฑ์ศึกษา	เบอร์โทร	0-9509-6041

หัวข้อวิทยานิพนธ์ :

ภาษาไทย : แนวทางการออกแบบ “ศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ”
เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ณ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัย มหิดล ศาลายา นครปฐม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	
หลักการและเหตุผล	3
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	9
นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเรื่อง Visual Anthropology	11
แนวคิดโลกาภิวัตน์และผลต่ออัตลักษณ์	14
แนวการศึกษาชาติพันธุ์ด้านท้องถิ่นศึกษา	17
แนวคิดเรื่องบทบาทของพิพิธภัณฑ์ในยุคปัจจุบัน	19
แนวคิดเรื่องการจัดนิทรรศการ	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
3 วิธีดำเนินการศึกษา	
รูปแบบการศึกษา	43
พื้นที่ศึกษา	43
ประชากรเป้าหมาย	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล	43
ขั้นตอนการผลิตและจัดทำศูนย์การเรียนรู้	44
แหล่งข้อมูลสำหรับการค้นคว้า	46
บรรณานุกรม	

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก โดยเฉพาะความหลากหลายทางภาษา จากงานวิจัยโครงการแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย (สุวิไล และคณะ, 2547) พบว่าประชากรในประเทศไทยกว่า 60 ล้านคนนั้น มีภาษาพูดต่างๆ กันถึงกว่า 70 กลุ่ม ซึ่งจัดอยู่ใน 5 ตระกูลภาษาใหญ่ในเอเชียอาคเนย์ ได้แก่

1. ตระกูลไท มี 24 กลุ่ม คือ กะเลิง ปักมได้ (ไทยใต้) คำเมือง (ยวน) ผู้ไท โข่ง (ไทดำ) พวน ฉ้อไชย ของ ไทจีน (ไทเงิน) ไทกลา ไทโคราช ไทตากใบ ไทเลย ไทใหญ่ ไทห่า ไทลื้อ ลาวดี ลาวกลาง ลาวครั่ง ลาวเงี้ยว ลาวเวียง ลาวหล่ม ลาวอีสาน และแสก

2. ตระกูลออสโตรเอเชียติก (มอญ-เขมร) มี 22 กลุ่ม คือ กะซอง ส่วย (กูย, กวย) ขมุ เขมร ถิ่นไทย ของ ชะโอจ (อูค) ซาไก (เกนชีว มานิก) ซำ เร โห้ทะวึง โห้ ฉ้อฮูกร (ชาวบน คนดง) เกอ บรู (ข่า) ปลั่ง (สามเต้า, ลัวะ) ปะหล่อง มอญ ปรี-มัล (ถิ่น-ลัวะ) มลาบรี (ตองเหลือง) ละเมิด (ลัวะ) ละเวือะ ว้า และ เวียดนาม (ญวน)

3. ตระกูลออสโตรเนเซียน (มาลาโยโพลีเนเซียน) มี 3 กลุ่ม คือ มลายูถิ่นไทย อูรักละโว้ย มอเกิ้ลัน/มอเกิ้ลัน

4. ตระกูลม้ง-เมี่ยน (แม้วเย้า) มี 2 กลุ่ม คือ ม้ง (เช่น ม้งดำ ม้งขาว) และ เมี่ยน (เย้า)

5. ตระกูลจีน-ทิเบต มี 11 กลุ่ม คือ ก๋อง กะเหรี่ยง (กะเหรี่ยงสะกอ กะเหรี่ยงโปว์ กะยา บเว ปะโอ ปะดอง กะขอ) จิงพ้อ (กะฉิ่น) จีน (กลุ่มต่างๆ ในเขตเมือง) จีนฮ่อ บิซู พม่า ลีซู (ลีซอ) ละหู่ (มูเซอ) อะข่า (อีเก้อ) และ อิมปี (เมปี้ ก้อ ปะกอ)

ซึ่งใน 70 กลุ่มดังกล่าวพบว่า พูดยาไทยกลางมากที่สุด คือ ร้อยละ 39 ของประชากรไทย กว่า 60 ล้านคน รองลงไป คือ ภาษาลาวอีสาน ร้อยละ 28 ภาษาคำเมือง ร้อยละ 10 ภาษาปักมได้ ร้อยละ 9 ภาษาเขมรถิ่นไทย ร้อยละ 3 ภาษาไทย-โคราช ผู้ไทย กูย(ส่วย) ฉ้อ ไทยเลย ลาวหล่ม กะเหรี่ยง แต่ละภาษาร้อยละ 1 และภาษาอื่นๆไม่ถึงร้อยละ 1 ต่อภาษา เป็นต้น ซึ่งนับว่าภาษาดังที่กล่าวมานั้นเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของสังคมไทย มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน

ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งข้อมูลทางภาษาที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ นอกจากภาษาไทยมาตรฐานแล้วยังมีภาษาถิ่นและภาษาชนกลุ่มน้อยซึ่งมีเอกลักษณ์ของตนมากกว่า 70 กลุ่ม ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น (สุวิไล และคณะ, อ้างแล้ว) ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรมต่างๆ แต่ในปัจจุบันกลับพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้

กำลังอยู่ในภาวะวิกฤติ โดยเฉพาะภาษาวิกฤติทางภาษา เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจทางการสื่อสารจะมีอิทธิพลครอบงำกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ด้อยอำนาจทางการสื่อสารอย่างมาก ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นเดียวกัน จนน่าเกรงว่าต่อไปในประเทศไทยคงจะขาดความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยๆ เหล่านี้กำลังถูกภาษาที่มีอิทธิพลมากกว่าครอบงำและกำลังสูญสิ้นไปในเวลาอีกไม่กี่สิบปีข้างหน้า ภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้แม้ว่าจะเป็นกลุ่มเล็กแต่ก็มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของคนในเอเชียอาคเนย์ ตัวอย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ชาวนหรือญัฮกุร ซึ่งมีหลักฐานทางด้านภาษาศาสตร์เชิงประวัติ ที่เชื่อได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์นี้เป็นลูกหลานของชาวมอญโบราณสมัยทวารวดีเมื่อพันกว่าปีก่อนที่ยังเหลือมาถึงปัจจุบันแต่ก็กำลังจะหายสูญหายไป (ยุทธพงศ์, 2549) กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกันล้วนมีภาษาและวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และโลกทัศน์ หรือวิธีการให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ รอบตัวที่แตกต่างหลากหลายซึ่งมีผลทำให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป

จากการที่ประเทศไทยได้มีการใช้ภาษาไทยเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว สิ่งที่ดีติดตามก็คือ การสูญหายของบางภาษาอย่างน้อยมี 14 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤติที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ของ กะซอง ซำเร ซะโอจ (ซุฮัง) ญัฮกุร โซ (ทะวี่ง) ละว้า (ละเวือะ) มลาบริ อัมปี บิซุ ซาไก (เกนชีว) ละว้า (ก่อง) มอเก็น อูร์กละไว (สุวิไล และคณะ, อ้างแล้ว) รวมไปถึงกลุ่มภาษาวิกฤตตามแนวชายแดน เช่น กลุ่มมลายูถิ่นไทย (สามจังหวัดชายแดนภาคใต้) กลุ่มภาษาเขมรถิ่นไทย (ชายแดนด้านตะวันออก) และ กลุ่มภาษามอญ (ชายแดนด้านตะวันตก) ภาษาเหล่านี้ล้วนอยู่ในภาวะไม่ปลอดภัย ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤติระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่มมีปฏิกริยาตอบโต้ เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย บางกลุ่มมีความรุนแรง ควบคุมไม่ได้ การสูญเสียภาษาไม่เพียงแต่ภาษาที่หายไปเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ภาวะสูญเสียวิถีชีวิตดั้งเดิม สูญเสียอัตลักษณ์กลุ่ม สูญเสียความมั่นใจในการดำรงชีวิตในที่สุด

ก้านเงิน ผันผาย ชาวของคนหนึ่ง ย้ำให้เห็นภาวะวิกฤติทางภาษาที่ส่งผลถึงการสูญเสียวัฒนธรรมว่า “เราพบว่าเมื่อก่อนเด็กแถวนี้พูดของหมด แต่เมื่อทางราชการออกกฎหมายเกี่ยวกับระบบการเรียนภาษา ครูจึงบังคับเด็กไม่ให้พูด ใครพูดก็ตี เพราะจะทำให้เรียนภาษาไทย และพูดภาษาไทยไม่ชัด นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ภาษาของของเราลดถอยลง ทำให้เด็กไม่สนใจภาษาท้องถิ่นของตัวเอง และไม่สนใจในวัฒนธรรมของตนเอง รับแต่วัฒนธรรมจากภายนอก” (สยามรัฐ, 2547)

หรือสมใจ คำรงสกุล นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ที่ศึกษาวิจัยกลุ่มญัฮกุร อำเภอสทิงพระ จังหวัดพัทลุง กล่าวว่า “ชาวญัฮกุรไม่มีภาษาเขียน มีแต่ภาษา

พูด เมื่อความเจริญเข้าไปก็ยิ่งทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมากขึ้น โดยเฉพาะภาษา และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงกว่าอย่างอื่น” (สยามรัฐ, 2548)

หรือ “ปัจจุบันชาวท้องที่บ้านละว้า และบ้านนาสวน จังหวัดกาญจนบุรี ไม่มีใครพูดภาษากองแล้ว จะพบอยู่ที่บ้านกกเคียง บ้านวังควาย จังหวัดสุพรรณบุรี และบ้านคอกควาย จังหวัดอุทัยธานีซึ่งมีประมาณ 500 คน แต่ก็ยังมีเพียงแต่ผู้สูงอายุ เท่านั้นใช้ภาษากองล้วนๆ ส่วนวัยรุ่มจะใช้ภาษาลาวในการติดต่อสื่อสาร เข้าใจภาษากองได้เพียงระดับคำ ไม่นิยมพูดภาษากอง เพราะรู้สึกว่าจะไม่ทันสมัย” (สยามรัฐ, 2548)

นอกจากการสูญหายของภาษา 14 ภาษา ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังพบว่าอีก 3 กลุ่มภาษาชายแดน คือ กลุ่มภาษามลายูถิ่นไทย (สามจังหวัดชายแดนภาคใต้) กลุ่มภาษาเขมรถิ่นไทย (ชายแดนด้านตะวันออก) และกลุ่มภาษามอญ (ชายแดนด้านตะวันตก) ก็ประสบกับวิกฤติทางภาษาในลักษณะไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ ส่วนหนึ่งเกิดสูญเสียมรดกทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสื่อมวลชนและระบบการศึกษาที่กำหนดให้ใช้ภาษาไทย เป็นภาษาหลักของชาติ ทำให้ภาษาท้องถิ่นเหล่านี้ที่ไม่ได้ใช้ค่อยๆ สูญหายไป และอีกประการหนึ่งคือ เด็กหรือชาวบ้านไม่สามารถพูดภาษาไทยได้หรือพูดได้ก็เป็นไปในลักษณะที่สื่อสารได้เพียงเล็กน้อย

เช่น “จุดเด่นของคนพื้นที่บ้านวังแก้วเวการามแห่งนี้ คือ การที่ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงพูดภาษามอญอันเป็นภาษาพื้นถิ่นดั้งเดิมของตนเอง แม้แต่รุ่นเด็กๆ ทว่ากลับเป็นปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ด้วยว่าเด็กพูดอ่านเขียนภาษาไทยไม่คล่อง ในขณะที่หลักสูตรเป็นภาษาไทย คงไม่แตกต่างจากเด็กไทยที่ต้องเรียนภาษาอังกฤษ” (การประชุมเชิงปฏิบัติการ “ภาษาถิ่นเพื่อพัฒนาการเรียนรู้” เมื่อวันที่ 25-26 สิงหาคม 2549 ณ โรงเรียนวัดวังแก้วเวการาม อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี)

หรือ “สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเอกลักษณ์พิเศษด้านภาษาและวัฒนธรรม คือ ศาสนาอิสลามและภาษามลายูถิ่นที่ต่างไปจากภาษาไทยและภาษามลายูถิ่นที่พูดในประเทศมาเลเซีย รวมไปถึงประวัติการเป็นรัฐปัตตานี เมื่อมองสถานการณ์ปัญหาผ่านสื่อภาษาทำให้เห็นความไม่มั่นคงในสถานภาพ ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของตน ส่วนหนึ่งก็มาจากการย่ำแย่ของความเป็นไทยด้วยการใช้ภาษาไทยจากภาครัฐ จนมีความเกรงการถูกรวบงำ การสูญเสียทางภาษาและวัฒนธรรม ในขณะที่คนส่วนหนึ่งต้องการฝากตัวตนไว้กับ “โลกมลายู” ที่มีความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมกับภาษามลายูกลาง และฝากโลก “ความเป็นมุสลิม” ผ่านภาษาอาหรับ” (เวทีประชุมเรื่อง “ทิศทางการศึกษาวิจัยภาษาและวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” เมื่อวันที่ 14-15 พฤษภาคม 2548 ณ บ้านนิปีสนุและ ตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี)

กลุ่มชนดังกล่าวข้างต้นนั้น ถือได้ว่าเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมบนแผ่นดินไทย ที่บางส่วนก็อพยพมาจากที่อื่น และบางส่วนก็ดำรงชีวิตอยู่ในประเทศไทยมาตั้งแต่ดั้งเดิมแล้ว

ทำไมผู้วิจัยต้องเลือกเฉพาะเจาะจง กลุ่มวิกฤตใกล้สูญ

จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย พบว่าในงานวิจัยที่ผ่านมาใน 40 ปี เรื่องราวจากกลุ่มชนเหล่านี้ถูกพูดถึง ถูกรับรู้น้อยมาก โดยเฉพาะกลุ่มชนใน 14 กลุ่มที่กล่าวมา หรือรับรู้ก็เพียงในแง่ของกลุ่มชนแห่งการฟื้นฟูภาษา เช่น กลุ่มมอญ กลุ่มขง เป็นต้น แต่เรายังไม่เห็นวิถีชีวิตในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะวิถีชีวิตด้านวัฒนธรรมของพวกเขามากเท่ากับว่าพวกเขาคือ “กลุ่มชนชายแดนชายขอบ” (คำของรศ. ศรีศักร วัลลิโภดม) ของสังคมไทย เป็นกลุ่มชนที่ห่างไกลจากศูนย์กลางของประเทศไทย แต่กลับอยู่ใกล้กับเขตแดนของประเทศอื่น คนเหล่านี้ต่างตกอยู่ในสถานะที่ด้อยโอกาสหรือไม่มีโอกาสเหมือนกับคนอื่นๆ รวมทั้งสังคมไทยเองก็รับรู้เรื่องราวและวิถีชีวิตของพวกเขาน้อยมาก ทั้งๆ ที่วิถีชีวิตของพวกเขาส่งสะท้อนถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของสังคมไทยที่อุดมไปด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายกว่าประเทศอื่นๆ

แต่มิได้หมายความว่าผู้วิจัยจะไม่สนใจกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แต่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยเลือกที่จะใช้กลุ่มวิกฤตใกล้สูญเป็นตัวอย่างนำร่องในการนำเสนอในศูนย์การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยในภาวะวิกฤติและกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาวิกฤตตามแนวชายแดนก่อนเป็นเบื้องต้น หลังจากนั้นสามารถเพิ่มข้อมูล เนื้อหา รายละเอียดการนำเสนอชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในศูนย์การเรียนรู้ได้ต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยนับเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างต่อเนื่องกว่าสามทศวรรษแล้ว งานศึกษาวิจัยที่มีอยู่จำนวนมากนั้นต่างกระจัดกระจายอยู่ตามสถาบันวิชาการและมหาวิทยาลัยต่างๆ หากในการศึกษาค้นคว้าเพราะขาดการจัดระบบข้อมูลที่สืบค้นได้ง่าย ทำให้ประมวลภาพรวมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยได้ยาก โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มที่ถูกนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์เรียกว่า “กลุ่มวิกฤตใกล้สูญ” กลุ่มเหล่านี้ไม่สามารถนำเสนอวิถีชีวิตเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้ อันเนื่องมาจากการขาดความสนใจ ความเข้าใจในวิถีชีวิต ความยากลำบากในการเก็บข้อมูล จนทำให้การวิจัยเกี่ยวกับชาติพันธุ์กลุ่มนี้ไม่ครบถ้วน ขาดมิติของการเปรียบเทียบให้เห็นเงื่อนไขของความหลากหลายและการเปลี่ยนแปลงประเด็นการศึกษาในแง่มุมต่างๆ

ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างมานั้น ต่างอยู่ในประเทศไทยในฐานะชนกลุ่มน้อยที่แทบจะถูกหลงลืมไปจากสังคมไทย เพราะขาดการเผยแพร่เรื่องราว ขาดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มี ฉะนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการศึกษาวิจัยที่รวบรวมรายละเอียดวิถีชีวิต อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมเกี่ยวกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ เส้นทางการอพยพโยกย้าย การตั้งถิ่นฐานในส่วนนี้ไว้ สำหรับการค้นคว้าสำหรับนักศึกษา นักวิชาการ ตลอดจนผู้สนใจ รวมทั้งยังเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวบ้านในโครงการวิจัยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่คนละพื้นที่ คนละวัฒนธรรม ซึ่งเชื่อว่าถ้าสังคมภายนอกได้เรียนรู้เรื่องราวเหล่านี้มากขึ้น โดยผ่านการนำเสนอในรูปแบบ “ศูนย์การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มวิกฤตใกล้

สูญ” ในการเผยแพร่เรื่องราว จะช่วยให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าในความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนสามารถถ่ายทอดเรื่องราวที่รวบรวมไว้ ให้เกิดกระบวนการตื่นตัว และนำไปสู่การฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่ม ความมั่นใจในกลุ่มให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง เป็นการเปิดพื้นที่ให้เรื่องราวของ “คนท้องถิ่นชายแดนชายขอบ” ได้แสดงควมมีตัวตนต่อสาธารณชน

โทม อารีธา ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า¹ “ผมเชื่อว่าประเทศใดถ้ามีแต่ภาษาพูด ต่อไปก็จะหมดไป แม้แต่ประเทศปาปัวนิวกินี ถ้าไม่ระมัดระวังภาษาพูดก็จะค่อยๆ กร่อนแล้วหายไป ถ้าไม่ระวังอาจถูกภาษาเดียวครอบงำทั่วโลก เราควรรักษาภาษาพ่อแม่ปู่ย่าตายายไว้ เพราะเห็นความไพเราะของภาษา ภาษาสื่อความใกล้ชิดธรรมชาติได้มากที่สุด ถ้าสูญเสียภาษาหมายถึงสูญเสียภูมิปัญญา อยากให้รักษา อยากให้ยอมรับความสวดสดงงามทางภาษาและวัฒนธรรม จะทำให้เราอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข”

จากการศึกษาพบว่าศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์หลายประการ โดยเฉพาะการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับนักศึกษา นักวิจัย และอาจารย์ของสถาบันฯ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) ดังนี้

1. การจัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ต.ตะเคียนทอง และ ต.คลองพลู กิ่งอ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี” เป็นโครงการที่เกิดจากความร่วมมือกันระหว่างชาวของอาวุโสกับนักศึกษาและอาจารย์ของสถาบันฯ ในการจัดทำระบบเขียนเพื่อเป็นเครื่องมือในการเขียน การผลิตวรรณกรรม สื่อการเรียนรู้และหลักสูตรท้องถิ่น การสอนภาษาของในโรงเรียนการฝึกครูชุมชน รวมทั้งการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมของสำหรับการเผยแพร่แก่ชุมชน

ผลจากการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ได้เกิดโครงการขยายผลโครงการวิจัยท้องถิ่นต่อเนื่อง อีก 3 โครงการ คือ

- โครงการ “การศึกษาความรู้ชาวของเรื่องพืชคลุม-คล้า (รุ่นท่าก-รุ่นเชอ) โดยใช้ภาษาของเป็นแนวทางในการศึกษา”
- โครงการ “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวของเป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม”
- โครงการ “การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”

¹ การประชุมเรื่องการศึกษาโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นสื่อ ณ ห้องประชุมสันตนาการ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท วันที่ 9 สิงหาคม 2549

2. การจัดทำโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครื่องมือ บุคลากร และเครือข่าย ในการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชน เพื่อการเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต” โดยมีชุมชนเป้าหมายที่มีศักยภาพในการฟื้นฟูภาษา 3 ชุมชนชาติพันธุ์ คือ กลุ่มญัฮกุร อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ , กลุ่มละว้า (ก๋อง) อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี และกลุ่มโซ่ (ทะวืง) อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยชุมชนเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่มได้เริ่มต้นการฟื้นฟูภาษาในเรื่องการสร้างและพัฒนาระบบตัวเขียนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบันทึกภาษาเพื่อชะลอการสูญสลายของภาษากลุ่มตนเอง ต่อมาทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าวทางศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูฯ ได้สนับสนุนให้มีการพัฒนาเป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 โครงการ คือ

- โครงการ “ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมละว้า (ก๋อง) บ้านกกเชียง ตำบลห้วยขมิ้น อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี”
- โครงการ “พัฒนาเครือข่ายฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมท้องถิ่นญัฮกุร ตำบลนาขางหลัก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”
- โครงการ “การอนุรักษ์ ภาษา วัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ตำบลปทุมวาปี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี”

3. การจัดทำโครงการ เรื่อง “การพัฒนาภาษาและการวางแผนการใช้ภาษามลายูถิ่น (มลายู ปาดานี) เพื่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้” 2 โครงการ ได้แก่

- โครงการพจนานุกรมภาษามลายูปาดานี มาเลเซีย และไทย ฉบับเพื่อการศึกษาและการสื่อสารเบื้องต้น
- โครงการทำศัพทานุกรมภาษามลายูถิ่น มาเลเซีย อาหรับ ไทย และอังกฤษเพื่อประกอบการสอน

ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าว ที่ได้จากการศึกษาของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติมานำเสนอในฐานะศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้แบบใหม่ในการที่จะทำให้ประชาชนกลุ่มต่างๆสามารถเข้าถึงเรื่องราวของกลุ่มวิกฤติใกล้สูญได้ง่ายขึ้น รวดเร็ว น่าสนใจ น่าดึงดูด และไม่จำกัดการเรียนรู้อยู่แต่ภายในห้องเรียน หรือผ่านทางอินเทอร์เน็ตเท่านั้น

เหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกนำเสนองานออกแบบที่อาคารเรือนไทย เนื่องจากเรือนไทยเป็นพื้นที่ในมหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งเป็นสถานที่ตั้งศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ที่เป็นศูนย์นำเสนอความรู้ที่ได้จากการจัดทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เป็นเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งอาคารเรือนไทยก็เป็นสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเช่นเดียวกัน ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นที่สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมของชนชาติไทย จนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ในด้านที่อยู่อาศัย

ของชนชาติไทยได้อย่างลงตัว ซึ่งจะแตกต่างจากการจัดแสดงในอาคารของสถาบันที่เป็นอาคารทางตะวันตก ที่เมื่อจัดแสดงเรื่องของท้องถิ่นจะดูขัดแย้งและไม่ผสมกลมกลืนเท่ากับการจัดแสดงในอาคารเรือนไทย

ในอนาคตข้างหน้าผู้วิจัยคาดหวังว่าศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้จะเป็นพื้นที่ในการนำเสนอความรู้ ตัวตน ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ และยกระดับเนื้อหาความรู้ให้กลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคนนอกชุมชนกับคนในชุมชน คนในเมืองกับคนในชนบท ผ่านการประสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิม คือ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์และภูมิปัญญาแบบใหม่ คือ ศูนย์การเรียนรู้ ให้สามารถรับใช้ซึ่งกันและกันได้

คำถามหลักในการศึกษา

รูปแบบที่เหมาะสมของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ต่อการนำเสนอและเผยแพร่ฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ๓ อาคารเรือนไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม ควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อออกแบบศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้
2. เพื่อออกแบบนิทรรศการที่เหมาะสมต่อการนำเสนอและฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ในศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ในฐานะศูนย์การเรียนรู้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงรูปแบบที่เหมาะสมของการจัดศูนย์การเรียนรู้ เพื่อนำเสนอและเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ในศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ
2. ได้ค้นแบบในการจัดศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ ที่สามารถนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้สำหรับที่อื่นต่อไป
3. เพื่อผลักดันให้ภาคส่วนต่างๆในสังคมที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา ได้จัดการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในสถานศึกษามากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มวิกฤติใกล้สูญ 7 กลุ่ม เท่านั้น คือ

- (1) กลุ่มชอง ในพื้นที่ตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
- (2) กลุ่มญัฮกุร ในพื้นที่ตำบลนาขากลัก อำเภอเทพสถิตย์ จังหวัดชัยภูมิ
- (3) กลุ่มโซ่ (ทะวืง) ในพื้นที่ตำบลปทุมวาปี อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
- (4) กลุ่มละว้า (ก๊อง) ในพื้นที่บ้านกกเชียง ตำบลห้วยขมิ้น อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี
- (5) กลุ่มมลายูถิ่น ในพื้นที่อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- (6) กลุ่มเขมรถิ่นไทย ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด
- (7) กลุ่มมอญ ในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย

ศูนย์การเรียนรู้ ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ที่นำเสนอเรื่องราวต่างๆ พื้นที่ของการทำกิจกรรมร่วมกัน และเป็นพื้นที่ที่ผู้สนใจสามารถเข้ามาเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ได้

แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสารสารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการ และประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งที่มีการสืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิธีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มวิกฤติใกล้สูญ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่ภาษาของกลุ่มกำลังจะสูญหายไปจากสังคมไทยหรือขาดผู้สืบทอดการใช้ภาษานั้นในปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต หมายถึง การนำเสนอเรื่องราว สภาพความจริงแท้ของสังคมหนึ่ง วัฒนธรรมหนึ่ง ที่ผู้ชมสามารถเดินทางเข้าไปสัมผัส เข้าไปสังเกต เข้าไปมีส่วนร่วม ไปเรียนรู้ เพื่อทำให้สามารถเข้าใจ วัฒนธรรมและสังคมที่แตกต่างจากที่ตนดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบัน อีกนัยหนึ่งอาจหมายถึง ชุมชน/ย่านที่ยังมีผู้คนอาศัยอยู่จริง

วัฒนธรรมทางภาษา (Language Culture) หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปของภาษา อันประกอบไปด้วย ภาษาพูด ภาษาเขียน วรรณกรรม ตำนาน พงศาวดาร นิทานชาวบ้าน เพลงพื้นถิ่น นิยายปรัมปรา เป็นต้น

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง ลักษณะหรือคุณสมบัติเฉพาะ ที่บ่งบอกและสำแดงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ซึ่งไม่เหมือนกับกลุ่มชนอื่นๆ อัตลักษณ์ของบุคคลหรือของวัฒนธรรมอาจไม่ใช่ลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่อาจมีมากกว่าหนึ่งลักษณะก็ได้ ที่ประมวลกันแล้วก่อให้เกิดความเป็นตัวตนของกลุ่มขึ้นมา และเงื่อนไขจำเป็นของการทำให้ “ตัวตน” ปรากฏเป็นจริงขึ้นมาก็คือ ความเป็นอื่นและโลกภายนอก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเรื่อง Visual Anthropology

จากการสำรวจเบื้องต้นถึงพัฒนาการของ Visual anthropology พบว่า Visual anthropology มักได้รับการอ้างถึงในความหมายหลักๆ 2 ลักษณะ (พรรณราย โอสถาภิรัตน์, 2546) ได้แก่

1. หมายถึง การผลิตภาพยนตร์เชิงชาติพันธุ์ (Ethnographic film) และการใช้สื่อทางด้านภาพเป็นเครื่องมือในการศึกษา เก็บข้อมูล รวมถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงภาพความจริงของกลุ่มคนที่นักมานุษยวิทยาศึกษา อันเป็นความหมายที่ปรากฏในงานเขียนเกี่ยวกับ Visual anthropology ช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษ 1980

2. ในงานเขียนระยะหลัง มักนิยาม Visual anthropology ในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตาและระบบของการผลิตและรับรู้สิ่งเหล่านั้น (visual forms and visual systems) ภายใต้บริบททางวัฒนธรรม

บางครั้ง Visual anthropology หมายถึง สาขาย่อยทางมานุษยวิทยา อันครอบคลุมไปถึงการใช้สื่อทางด้านภาพ (visual media) หลากหลายชนิด ทั้งภาพถ่าย ภาพเขียน การแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ ภาพยนตร์ และรวมไปถึงอินเทอร์เน็ต เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางมานุษยวิทยา แต่โดยทั่วไปแล้ว Visual anthropology มักจะมุ่งเน้นเพียงแค่สื่อหลักสองชนิด คือ ภาพถ่ายและภาพยนตร์เชิงชาติพันธุ์ ทั้งนี้เพราะ Visual anthropology นั้นเป็นศาสตร์ที่ยังตามไม่ทันเทคโนโลยีทางอินเทอร์เน็ตส่วนเรื่องของพิพิธภัณฑ์และนิทรรศการนั้นมีสาขาย่อยทางมานุษยวิทยาและทฤษฎีวิพากษ์ที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์รองรับอยู่แล้ว

หรือหมายถึง การศึกษาผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ประจักษ์ต่อสายตาโดยไม่แยกแยะว่าเป็นผลงานของใคร และสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อะไร

Visual anthropology เป็นทั้งระเบียบวิธีวิจัย (methodology) และทฤษฎี (theory) ในคราวเดียวกัน

(1) ระเบียบวิธีวิจัย (methodology) เป็นการสอนเทคนิควิธีในการเรียนรู้ว่าการผลิตภาพยนตร์เชิงชาติพันธุ์นั้นมีรูปแบบใดบ้าง และอะไรเป็นตัวกำหนดว่าภาพยนตร์เรื่องนั้นถือเป็นภาพยนตร์ทางมานุษยวิทยา รวมทั้งการใช้สื่อทางด้านภาพอื่นๆ เช่น ภาพถ่าย ในการถ่ายทอดความรู้ทางมานุษยวิทยา และ

(2) ทฤษฎี (theory) สอนให้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างภาพตัวแทน (representation) ซึ่งเกี่ยวพันกับเรื่องของอำนาจ ความจริงแล้ววิชามานุษยวิทยานั้นแยกไม่ออกจากเรื่องการสร้างภาพตัวแทน เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมามานุษยวิทยา คือ การศึกษาเรื่องของ “คนอื่น” เขียนเกี่ยวกับคนอื่น ซึ่งงานเขียนนั้นสามารถส่งผลต่อการสร้างภาพตัวแทนได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อใดก็ตามที่นัก

มานุษยวิทยาเลือกใช้สื่อทางด้านภาพเพื่อถ่ายทอดงาน มันย่อมมีผลกระทบต่อตัว “ผู้ถูกศึกษา” (subject) มากขึ้นเป็นหลายเท่า เพราะภาพเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นภาพถ่ายหรือภาพเคลื่อนไหว เป็นเครื่องยืนยันการดำรงอยู่จริงของเรื่องราวต่างๆ และตัวบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกศึกษา

แม้ว่า Visual anthropology จะได้เริ่มต้นมานานหลายศตวรรษแล้วในโลกตะวันตก แต่การให้คำจำกัดความว่าอะไรคือ Visual anthropology นั้นนอกจะเป็นเรื่องยากพอๆกับการให้คำจำกัดความคำว่า “วัฒนธรรม” ฉะนั้นการศึกษาเรื่อง Visual anthropology แทนที่จะนิยามความหมายได้อย่างชัดเจน อาจจะต้องดูแทนว่าคำนี้เกี่ยวข้องกับอะไร หรือศึกษาเรื่องอะไรมากกว่า

ประการแรก เมื่อพูดถึง Visual anthropology มันจะครอบคลุมถึงการสำรวจความเป็นไปได้ในการใช้สื่อทางด้านภาพเพื่อถ่ายทอดงานทางมานุษยวิทยา ซึ่งจะครอบคลุมถึงหัวข้อที่เกี่ยวกับการใช้สื่อทางด้านภาพในงานมานุษยวิทยา ในยุคแรกนักมานุษยวิทยาใช้ภาพยนตร์ในฐานะเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลการทำวิจัยทางมานุษยวิทยา ต่อมาการใช้สื่อทางด้านภาพในงานมานุษยวิทยาได้ขยายออกไปสู่หัวข้ออื่นๆอย่างกว้างขวางมากขึ้น การใช้สื่อเป็นไปเพื่อถ่ายทอดความรู้เชิงชาติพันธุ์ในพื้นที่นั้นๆมากกว่าการเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเหมือนสมัยแรก คำถามมิใช่เรื่องหัวข้ออะไรที่เหมาะสมแก่การใช้สื่อทางด้านภาพอีกต่อไป แต่เปลี่ยนไปสู่ประเด็นเรื่องของเทคนิควิธี สไตล์ และการมีส่วนร่วมของ “ผู้ถูกศึกษา” มากกว่า

ประการที่สอง การศึกษาเกี่ยวกับ Visual anthropology ในฐานะที่เป็นวิธีวิจัย จะครอบคลุมถึงความลึกของข้อมูลที่นักมานุษยวิทยาจะสามารถถ่ายทอดผ่านสื่อทางด้านภาพหรือภาพเคลื่อนไหว ครอบคลุมถึงความรู้เกี่ยวกับตัวผู้ถูกศึกษาและระดับความสัมพันธ์ของตัวผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย อย่างเช่น การเป็น ethnographic filmmaker นั้นจำเป็นจะต้องมีความรู้ระดับไหนเกี่ยวกับตัวผู้ถูกศึกษา ควรจะลงพื้นที่นานขนาดไหน ระดับความสัมพันธ์ระหว่างนักทำภาพยนตร์สารคดีเชิงชาติพันธุ์กับผู้ถูกศึกษาควรจะเป็นอย่างไร และสื่อที่เลือกใช้ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์หรือภาพถ่ายนั้นสามารถให้ข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลเชิงทฤษฎีได้มากน้อยขนาดไหน ซึ่งจะเกี่ยวพันไปถึงว่าเราจะเอาอะไรมาว่าภาพยนตร์เรื่องนี้เป็น ethnographic film หรือไม่ อยู่ที่คนทำเป็นนักมานุษยวิทยา หรืออยู่ที่การลงพื้นที่เป็นเวลานานเพียงพอ หรืออยู่ที่หัวข้อที่ทำกันแน่

ประการที่สาม ในแง่ของเทคนิคและวิธีการ ซึ่งตรงนี้คงเป็นเรื่องเฉพาะสำหรับการถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีเชิงชาติพันธุ์ ซึ่งจะครอบคลุมไปถึงเทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้ การสำรวจผลงานที่ผ่านมาว่ามีเทคนิควิธีการอย่างไร อะไรอยู่เบื้องหลังเทคนิควิธีหรือที่เรียกว่า “สฤค” ต่างๆของการทำสารคดีเชิงชาติพันธุ์เหล่านั้นบ้าง กินความไปถึงการสำรวจเทคนิควิธีในการวางเค้าโครงเรื่อง การตัดต่อ การใช้เสียงบรรยาย หรือใช้บทสนทนา

ประการที่สี่ เป็นสิ่งที่เรียกว่าเป็นหัวใจของการศึกษา Visual anthropology เลยทีเดียว เป็นหลักการพื้นฐานของ Visual anthropology ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความจริงและการสร้างภาพตัวแทน (representation) ว่าความจริงที่ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อด้านภาพ เพื่อให้คนดูคล้อยตามและ

มองเห็นว่าจริงนั้น แท้จริงมันคือความจริงชนิดไหนกัน นอกจากนี้ยังครอบคลุมเรื่องของอำนาจ ว่าใครที่มีอำนาจในการเขียนหรือสร้างภาพของคนอื่น รวมไปถึงการมองอนาคตของ Visual anthropology ว่าควรมุ่งไปสู่ความร่วมมือกันที่มากขึ้นระหว่างนักมานุษยวิทยาและผู้ถูกวิจัยในระดับโครงการร่วม หรือสื่อท้องถิ่น ซึ่งตรงจุดนี้ทำให้ Visual anthropology มีฐานะเป็นทฤษฎีวิพากษ์ (critical theory) ไปพร้อมๆ กับเป็นศาสตร์เชิงปฏิบัติ

Visual Anthropology ในโลกตะวันตกนั้น เริ่มต้นมาสองทางจากคนที่เป็มนักมานุษยวิทยาอย่างฟรานซ์ โบแอส หรือมาร์กาเรต มีด (Margaret Mead) ที่ตั้งใจใช้สื่อที่เป็นภาพเคลื่อนไหวเป็นเครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่ง “ข้อมูล” (researchable data) ส่วนอีกทางนั้นเกิดจากนักถ่ายภาพหรือภาพยนตร์ที่หันมาสนใจเรื่องราวของ “คนแปลกๆ” เนื่องจากเคยใช้ชีวิตร่วมกับชนพื้นเมืองเผ่าหนึ่งเป็นเวลานาน จนเกิดความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมที่พวกเขามองว่ากำลังใกล้จะเลือนหายไป จึงทำการเก็บบันทึกไว้เป็นภาพยนตร์ ซึ่งคนกลุ่มนี้ได้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาวิชา Visual Anthropology มาจนถึงปัจจุบัน

Visual Anthropology กับนักมานุษยวิทยา

หน้าที่ความรับผิดชอบมานุษยวิทยา คือ การสร้างและรักษาหลักฐานเกี่ยวกับประเพณีและมนุษย์ที่กำลังจะสูญหายไปจากโลก ดังนั้นแม้จะมีข้อถกเถียงถึงการถ่ายทอดภาพวัฒนธรรมในอดีตที่สูญหายไปแล้ว โดยการมาจัดฉากขึ้นใหม่ให้เสมือนจริง แต่ภาพยังคงแสดงความจริงได้ละเอียดและเหมือนจริงกว่าการจดบันทึกผ่านภาษาเขียน ที่ตีความตามอัตวิสัยและพึ่งพิงความสามารถทางภาษาของคนเขียน ทั้งผู้ดูก็ยังมองเห็นได้ด้วยสายตาของตัวเอง เกิดความคิดและอารมณ์ร่วมกับภาพที่ปรากฏ ถึงกับมีคำกล่าวว่า ภาพหนึ่งภาพมีค่าเท่ากับคำพูดหนึ่งพันคำ

ในภาพเคลื่อนไหวเช่น ภาพยนตร์ ความจริงเกี่ยวกับระยะเวลา(Time) และระยะทาง(space) อาจถูกจัดการให้ช้าลง เร็วขึ้น ยาวนาน ช่นย่อ หรือสลับตำแหน่งเหตุการณ์ก็เป็นไปเพื่อการเล่าเรื่องราว (narrative) ให้แจ่มแจ้งเบ็ดเสร็จภายในกำหนดเวลาที่เหมาะสมต่อการฉายชม ทว่าวัฒนธรรมหลากหลายยังคงเป็นที่ประจักษ์อยู่ทั้งวิถีชีวิต บ้านเรือน การแต่งกาย คำพูด อากัปกริยา และอื่นๆ ภาพยนตร์จึงเปรียบได้ดั่งเอกสารทางสังคมอันมีชีวิตชีวาที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดที่เข้าถึงคนทุกกลุ่มแม้ในหมู่ผู้อ่านหนังสือไม่ออก หรือชนต่างวัฒนธรรมก็ชมภาพบันทึกความจริงนี้ได้เข้าใจเช่นเดียวกัน

โดยสรุปแนวคิด Visual Anthropology คือ การที่นักมานุษยวิทยาสามารถถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสื่อทางด้านภาพหรือภาพเคลื่อนไหว เพื่อเป็นเครื่องมือในการยืนยันการดำรงอยู่จริงของเรื่องราวต่างๆ และตัวบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกศึกษา ผ่านการใช้สื่อทางด้านภาพเป็นเครื่องมือในการศึกษา เก็บข้อมูล รวมถึงการเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงภาพความจริงของกลุ่มคนที่นักมานุษยวิทยาศึกษานั้นๆ

ผู้วิจัยนำแนวคิด Visual anthropology นี้มาใช้ในวิทยานิพนธ์ เพื่อแสดงให้เห็นว่า การจัดนิทรรศการในศูนย์การเรียนรู้ นั้น สามารถนำเสนอได้หลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งของการนำเสนอที่สามารถสื่อความหมายระหว่างผู้ชมกับเรื่องราวที่นำเสนอได้นั้นได้ คือ การนำเสนอผ่านรูปภาพ รูปถ่าย หรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้ตัวแสดงเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรง หรือเป็นเสียงที่สื่อจากเจ้าของเรื่องราว นั้นๆเอง มากกว่าที่จะเป็นเสียงหรือการถ่ายทอดข้อมูลจากผู้จัดทำ

3.2 แนวคิดโลกาภิวัตน์กับผลต่ออัตลักษณ์

Stuart Hall (1997) กล่าวว่า ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์จากภายนอกสังคมที่รวดเร็วทำให้สังคมเกิดความรู้สึกว่าถูกผลักดันหรือถูกบีบคั้นจากภายนอกให้เปลี่ยนแปลง จึงมักจะเกิดความรู้สึกสูญเสียความเป็นลักษณะพิเศษของกลุ่มคนที่เคยมีมานานหรือนักวิชาการใช้คำว่า “อัตลักษณ์” กระแสโลกาภิวัตน์และกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกสามารถส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีของสังคม และในขณะเดียวกันส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์หรือตัวตนทางวัฒนธรรม (cultural identity) ได้ในหลายทางกล่าวคือ

1. อัตลักษณ์ของชาติหรือของวัฒนธรรมแห่งชาติเสื่อมลงหรืออ่อนตัวผุพังลง กล่าวคือถูกกระแทกจากพลังภายนอก จนถูกทำลายหรือเสื่อมทรุดลงเห็นได้จากการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า
2. อัตลักษณ์เฉพาะตัวกลับมีความเข้มข้นและเด่นชัดขึ้น กล่าวคือความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของชาติหรือของท้องถิ่นกลับถูกกระตุ้นและตอกย้ำให้เข้มแข็งและเข้มข้นขึ้น เห็นได้จากการต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์จึงต้องอาศัยวิธีการสร้างเสริมความมั่นใจและความเชื่อมั่นในชาติพันธุ์หรือเผ่าพันธุ์ของตน
3. อัตลักษณ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ กระแสโลกาภิวัตน์อาจเป็นตักกระตุ้นให้สำนึกในอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นถิ่นสูงขึ้น ในบางกรณีอัตลักษณ์นี้อาศัยรากฐานทางด้านชาติพันธุ์ ด้านภาษา ด้านศาสนา ฯลฯ เพื่อหาจุดยึดโยงร่วมกันขึ้นมาใหม่ เช่น กระแสความสนใจภูมิปัญญาพื้นบ้าน แพทย์พื้นบ้าน ทั้งนี้อัตลักษณ์ใหม่นี้อาจเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบควบคู่กันไปความจำเป็นที่ต้องทบทวนปฏิกิริยาทางวัฒนธรรม

ภายใต้การรุกรานของโลกาภิวัตน์เราสามารถพิจารณาได้ 2 ด้าน ได้แก่ ลักษณะของอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมและอุดมการณ์ทางการเมือง (สุริชัย หวันแก้ว, 2545: 46-57)

อุดมการณ์ทางวัฒนธรรมพิจารณา ได้ดังนี้

1. กระแสการตลาดทางวัฒนธรรม คือ การมองวัฒนธรรมในเชิงสินค้า มุ่งขายวัฒนธรรมโดยหวังผลทางเศรษฐกิจ ให้กลไกตลาดเป็นตัวขับเคลื่อนและชี้นำ ดังนั้นจึงเป็นการมุ่งนำวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ มุ่งขายวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

2. กระแสชาตินิยมเชิงปกป้องตนเอง ด้วยการสร้างความรู้สึกร่วม ใช้นโยบายแบบประชานิยม (populist nationalism) เช่น กรณีการสร้างภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ การมุงแตงตำราเรียนเพื่อเสริมสร้างความภูมิใจและความเหนียวประเทศอื่น

3. กระแสโหยหาอดีต (nostalgia) หมายถึง ความรู้สึกและสภาพจิตใจที่จำเป็นเมื่อนึกถึงเรื่องราวในอดีตของคนในสังคมปัจจุบันการโหยหาอดีตได้กลายเป็นอุดมการณ์แห่งยุคบริโภคนิยม อุดมการณ์ทางการเมืองพิจารณาได้ดังนี้

1. ลัทธิชนชั้นนำทางวัฒนธรรม (Cultural elitism) ยึดถือว่าวัฒนธรรมจะต้องเป็นสิ่งที่ดีงาม โดยกลุ่มบุคคลนี้ขึ้นอยู่ในแวดวงราชการระดับสูง และผู้นำทางการเมือง ที่ผลักดันนโยบายและเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมจากเบื้องบนด้วยการกำหนดมาตรฐานและคำสั่ง ขัดห้ามทางวัฒนธรรมต่างๆ

2. ลัทธิประชานิยมทางวัฒนธรรม (Cultural populism) เป็นแนวทางต่อต้านกระแสวัฒนธรรมมาตรฐานที่กำหนดโดยชนชั้นนำ ด้วยการเรียกร้องให้หันมาสนใจศึกษาวัฒนธรรมของสามัญชน วัฒนธรรมชาวบ้าน และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งเคยถูกละเลยมานานด้วยสถานการณ์การของโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะซับซ้อนเช่นนี้ การเน้นแนวทางการศึกษาและการพิจารณา นโยบายทางวัฒนธรรมนั้น จึงเป็นสิ่งที่สังคมจะต้องเข้าใจปรากฏการณ์กระแสโลกาภิวัตน์อย่างทอ่งแท้

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแท้ที่จริงแล้วโลกาภิวัตน์ไม่ได้นำมาสู่การสร้างอารยธรรมโลกใหม่ที่เรียกว่า หมู่บ้านโลกดังที่เข้าใจ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริง คือ การปล้นโลก(ประชาชน) และทรัพยากรโลกครั้งใหม่ จากกลุ่มทุนไร้พรมแดน รวมทั้งผู้เขียนได้เสนอแนวคิดว่ายุคโลกาภิวัตน์เกิดกระแสด้านนี้มีสองกระแส คือ โลกาภิวัตน์จากเบื้องล่างกับโลกาภิวัตน์จากเบื้องบน และจะเกิดจากการรวมตัวกันของพลังของกลุ่มเล็กๆมากมายของภาคประชาชนจากทั่วโลก (ยุค ศรีอาริยะ. 2545 :62)

เราสามารถแบ่งโลกาภิวัตน์ได้หลายด้าน คือ (ธีรยุทธ บุญมี. 2546: 123-128)

1. โลกาภิวัตน์ด้านการเมืองระหว่างประเทศ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการก่อตั้งขององค์การนานาชาติหรือองค์กรระดับโลกเพิ่มมากขึ้น มีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งเกิดองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐคือ NGOs ซึ่งมีการกิจอุดมการณ์ข้ามรัฐ

2. โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจและการเงิน ช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของทุนนิยมโลก หรืออุตสาหกรรมนิยมขึ้นอีกขั้นหนึ่ง คือ เปลี่ยนจากเน้นทุนประเพณี ตัวตนทางวัฒนธรรม ชาตินิยม โลกาภิวัตน์ อุตสาหกรรมไปเป็นทุนการเงิน (Finance capital) เพื่อแสวงกำไร ทุนการเงินมีขนาดใหญ่โตมากกว่าทุนที่ใช้ในการผลิตจริงมากมายมหาศาล จึงมีอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆ

3. โลกาภิวัตน์ด้านเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร คือการเกิดวิฤตกระจายเสียงในปี 1901 โทรทัศน์ในปี 1948 ดาวเทียมสื่อสารในปี 1960 คอมพิวเตอร์บุคคลในทศวรรษ 1970 โทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ต ในปี 1996 ทำให้เครือข่ายข้อมูลข่าวสารเชื่อมโยงถึงกันได้ทั่วโลก

4. โลกาภิวัตน์ด้านวัฒนธรรม มีการก่อตัวทางวัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) ในช่วงทศวรรษ 1970 คือการขยายตัวอย่างกว้างขวางของสินค้าเกี่ยวกับการบันเทิง ดนตรี ภาพยนตร์ คอนเสิร์ต เครื่องแต่งกาย รองเท้า เสื้อผ้า กระเป๋าถือ

โลกาภิวัตน์ได้เชื่อมโยงอุตสาหกรรมเข้ากับมิติทางวัฒนธรรม ศิลปะ ความงาม ฯลฯ ผลก็คือ ทำให้เศรษฐกิจกลายเป็นสิ่งที่ครอบงำมนุษย์ในทุกด้าน ผลผลิตทางวัฒนธรรม แรงบีบบังคับต่อความเป็นรัฐชาติอย่างสูงโดยเฉพาะในเรื่องของอัตลักษณ์ กล่าวคือ คนจะรู้สึกผูกพันกับความเป็นชาติ ผูกติดอยู่ภาษาหรือวัฒนธรรมน้อยลง แต่จะเลือกอยู่กับวัฒนธรรมวิถีชีวิตย่อยๆหรืออัตลักษณ์เฉพาะ ซึ่งแสวงหาได้จากตลาดสินค้าและวัฒนธรรมแบบประชานิยม ความจงรักภักดีต่อชาตินับวันจะลดน้อยลงวัฒนธรรมโลกจะเข้ามาทดแทนวัฒนธรรมชาติและท้องถิ่นมากขึ้น

ในช่วงเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา อัตลักษณ์หรือความมีตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นบนฐานของความเป็นรัฐชาติ ได้เคลื่อนตัวเข้าสู่จุดวิกฤตจนพังทลายลงในหลายประเทศ ชุมชนจินตนาการแบบเดิมที่วางอยู่บนเงื่อนไขแห่งความเป็นพลเมืองของรัฐชาติเริ่มเสื่อมความสำคัญลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ชุมชนจินตนาการในรูปแบบใหม่ที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ และความเป็นท้องถิ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น(ยศ สันตสมบัติ.2543: 226)

โดยสรุปกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่หมายถึงการแพร่กระจายของวัฒนธรรมสากลทั่วโลก ไม่ได้หมายความว่า คนทั้งโลกจะมีวัฒนธรรมเพียงชุดเดียว มนุษย์เราต้องการเอกลักษณ์และความเฉพาะตัวรวมทั้งเข้าใจรากเหง้าความเป็นมาของตัวเอง การแพร่กระจายของวัฒนธรรมสากล จะทำให้เกิดกระบวนการที่โหยหารากเหง้าของบรรพบุรุษของตัวเอง เพื่อสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัว ทั่วโลกจึงต้องยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ยอมรับคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลและกลุ่มคน มาถึงสมัยปัจจุบันกระบวนการโลกาภิวัตน์กระตุ้นให้เกิดสำนึกในวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ท้องถิ่น ทำให้เกิดกระบวนการทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์(อมรา พงศาพิชญ์. 2545: 204-205)

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจะนำมาใช้เพื่อเป็นกรอบการศึกษา วิเคราะห์กระบวนการปรับตัวและการตอบโต้โลกาภิวัตน์ของชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งได้นิยามตัวตนทางวัฒนธรรมโดยผ่านภาษาและวัฒนธรรมที่ใช้ในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมดังกล่าว นั้นย่อมมีปฏิสัมพันธ์กับความสลับซับซ้อนที่เชื่อมโยงกับประเพณีจารีตของไทยที่ถูกส่งผ่านสถาบันต่างๆในสังคมมานาน ชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในยุคโลกาภิวัตน์จะต้องปรับตัวและได้ตอบในเวทีของสังคมโลก โลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นผลกระทบจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อปัจจัยภายในสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมชนชาติพันธุ์เหล่านั้นอย่างไร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางภาษาและวัฒนธรรม

3.3 แนวการศึกษาชาติพันธุ์ (Ethnography) ด้านท้องถิ่นศึกษา ของศรีศักร วัลลิโภดม

ศรีศักร วัลลิโภดม (2548) กล่าวว่า ท้องถิ่นเป็นการผสมผสาน (Integrate) ระดับหนึ่งที่มีคนหลายชาติพันธุ์หลายชุมชนเข้าไปอาศัยอยู่ ถ้าเราใช้แค่ “ชุมชน” เป็นหน่วยการศึกษา (unit of study) ไม่ใช่ “ท้องถิ่น” ก็จะทำให้มองพลาด ไม่สามารถคิดอย่างบูรณาการได้ เพราะชุมชนไม่ได้อยู่โดดๆ แต่เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเครือข่ายกัน (Independent) มีการแบ่งกันจึงจะอยู่รอด ดังนั้นต้องเปลี่ยนแนวคิด ทิศทางสังคม ประวัติศาสตร์ชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ต้องมองว่า “พื้นที่ตรงนั้น ใครเข้าไปอยู่” ต้องหวนกลับไปสู่ประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ว่ามีหลักฐานทางโบราณคดีเป็นอย่างไร มีใครเข้ามาอยู่บ้าง อย่าโทษหาว่าคนเหล่านั้นจะเป็นคนไทยหรือไม่

การศึกษามนุษย์จึงต้องมองใน 3 มิติ ซึ่งทั้งสามมิติจะร้อยรัดกันเป็นสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” ถ้าแยกอันใดอันหนึ่งออกจากกันจะไม่เห็นสังคม/วัฒนธรรม ไม่เห็นวิถีชีวิตของคน คือ

- 1) คนกับคน ความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคม ซึ่งคือหัวใจของชุมชน
- 2) คนกับธรรมชาติ การจัดพื้นที่ในการอยู่อาศัยและการทำมาหากิน
- 3) คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งสร้างจารีต สร้างกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน เป็นอำนาจที่ควบคุมให้คนอย่างสันติสุข เช่น การถือผี

การวิจัยที่ผ่านมามักจะแยกชาติพันธุ์ในการศึกษาทำให้เกิดปัญหา ทั้งที่ในความเป็นจริงไม่มีชุมชนใดที่มีชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งล้วนๆ ดังนั้นการศึกษาวิจัยจะต้องไม่แยกชาติพันธุ์ ท้องถิ่นเป็นการผสมผสานระดับมาตุภูมิ (ชุมชน) ส่วนการผสมผสานระดับประเทศ คือชาติภูมิ

“วิจัยเพื่อท้องถิ่น” ต้องเข้าใจมนุษย์ ต้องเข้าใจชุมชนที่จะเข้าไปศึกษา ต้องรู้ว่าชุมชนนั้นเป็นหน่วยของท้องถิ่นอย่างไร หรือใช้คำว่า ระบบนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) แทน “ท้องถิ่น” จะศึกษาเฉพาะชุมชนเดียว (One Community) ไม่ได้ เพราะความสำคัญของสังคมไทยมี 2 ระบบ คือ 1) ชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน ความสัมพันธ์จะเป็นเหมือนกลไก ทำอะไรคล้ายกัน เช่น ทำนา 2) ชุมชนไม่สามารถอยู่ได้โดดเดี่ยว ต้องพึ่งพิงกัน เป็นลักษณะทางสังคมที่ทำให้เกิดฐานทรัพยากร เช่น บ้านเมืองเตาทำนาข้าว บ้านหม้อเก็บของป่า จะต้องมีการแลกเปลี่ยนตลอด (ผูกเสี่ยว แลกของ) โดยเฉพาะการจัดการน้ำที่ต้องมีการเอาแรงกัน ซึ่งมีหลายระดับ ได้แก่ การจัดการน้ำเพื่อการทำนา การจัดการน้ำเพื่อกินเพื่อใช้ ที่ต้องอาศัยเครือข่ายในการจัดการ มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้น จึงต้องมองเป็น “เครือข่าย” และมองการเชื่อมโยงของแต่ละชุมชนจะมีกติการ่วมกันในรูปของ “จารีต” บางครั้งก็เกิดตำนานเกี่ยวกับพื้นที่ เช่น การตั้งชื่อสถานที่ และสิ่งเหล่านี้เป็นของส่วนรวม เป็นของชุมชนท้องถิ่น ใช้ทรัพยากรร่วมกัน

การที่มนุษย์มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนี้ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “นิเวศวัฒนธรรม” และชุมชนในอดีตสามารถปรับตัวอยู่รอดได้ด้วย “การอยู่ร่วมกัน” ในท้องถิ่น และสิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงกันไว้ได้ด้วยประเพณี เช่น บั้งไฟ เทศน์มหาชาติ เพื่อสร้างความสำคัญซึ่งกันและ

กันทุกคนจะต้องรักษากติกาที่เกิดจากความเชื่อไว้ ความเป็นชุมชนนั้นต้องใช้เวลารั้ง 3 รุ่นอายุ จึงจะเกิดสำนึกร่วม ไม่ใช่แค่เน้นการเมืองใช้ระบบเจ้าพ่อเข้าไปในชุมชนแต่เป็นระบบของคนที่อยู่ร่วมกันมา และความเป็นท้องถิ่นไม่ได้ยู่มีคนภายนอกที่เข้าไปยอมรับกติกาของท้องถิ่น กลายเป็นคนท้องถิ่นไป ทำเพื่อท้องถิ่น เกิดความรุ่มร้อน เกิดสติปัญญา ทว่าความเปลี่ยนแปลงที่น่ากลัว ณ เวลาคือการรุกร้าของสิ่งที่เรียกว่า เศรษฐกิจการเมืองที่เข้าไปใช้ทรัพยากร เช่น การรุกร้าของนายทุน การบุกรุกป่า การซื้อที่ทำโรงงาน ซึ่งทำลายระบบนิเวศวัฒนธรรมอย่างละเอียด กระทบต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โครงสร้างทางสังคมก็เปลี่ยน ค่านิยมก็เปลี่ยนหากจะอยู่รอดได้ ต้องมองให้เห็นว่า “อะไรเกิดขึ้นในท้องถิ่น” และ “หาทางจัดการร่วมกัน”

งานท้องถิ่นศึกษาไม่ใช่การถอยหลังเข้าคลอง หรือไม่ยอมรับกระแสโลกาภิวัตน์ เลือกรับได้แต่ต้องมีการต่อรองให้เกิด “ดุลยภาพ” ความเข้มแข็งจะต้องออกมาจากพื้นที่นิเวศวัฒนธรรมก่อน มิฉะนั้นจะถูกบดขยี้โดยโลกาภิวัตน์หมด เช่น โรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปแล้วชาวบ้านขายที่ก็หมดที่ทำกิน โครงสร้างก็เปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ชาวบ้านก็เปลี่ยนจากเจ้าของที่กลายเป็นทาสของที่ดิน แดกหมดเลย พื้นที่อีสานกำลังถูกรุกขนาดหนัก โดยเฉพาะอุดรธานีที่มีการทำนาเกลือซึ่งเหมือนการทำเหมืองแร่ที่เป็นการทำลาย ต่างจากการทำนาข้าวที่มีการปลูกใหม่ได้ กำลังเปลี่ยนจากเขียวเป็นขาว ระบบนิเวศวัฒนธรรมเสียหาย และกำลังรุกร้าไปตามลำน้ำเสียวที่เป็นเขตดินเค็ม ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน การทำนาด้วยเครื่องจักรเครื่องยนต์ การปลูกยูคาลิปตัส

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นส่วนหนึ่งของระบบถือเป็นหัวใจของประชาสังคม อย่างภาคเหนืออยู่ได้ด้วยเครือข่ายระบบเหมืองฝาย เมื่อชลประทานเข้าไป ท้องถิ่นก็ไม่สามารถจัดการเองได้ ดังนั้น การฟื้นฟูท้องถิ่นต้องสร้างองค์กรร่วม และ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบตำบล หรือแกนนำ ต้องเปลี่ยนจากการถืออำนาจ มาเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น ชวนมาพูดคุยกัน ต้องให้ชาวบ้านจัดการตัวเองได้ แล้วดึงคนเฒ่าคนแก่เข้ามา เพราะมีองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในอดีต ช่วยหาทางออกให้ได้ ถ้ามีแต่คนรุ่นใหม่มารับเทคโนโลยีใหม่ ดังนั้น การทำงานที่ถูกต้องมองการวิจัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ อย่ายึดติดกับแนวคิด ไม่เมินเฉยกลุ่มคนข้างล่าง ให้ชาวบ้านใช้ความรู้ของตัวเองในการตัดสินใจแล้วนำไปปฏิบัติการ ไม่ใช่ความรู้จากภายนอก คนนอกเป็นเพียงผู้เรียนรู้จากชาวบ้าน จึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นั้นหมายถึง การกระจายอำนาจ และการพัฒนา ก็จะเป็นผล

การศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมแบบนี้จะนำไปสู่การจัดพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น ที่รวบรวมข้อมูลหลักฐานประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม โบราณคดี สภาพแวดล้อม และประวัติศาสตร์สังคม ทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักโคตรเหง้าของตัวเองและควมรู้เหล่านี้จะนำไปสู่ความเข้าใจในปัจจุบัน จะเห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะเห็นความสัมพันธ์ของชุมชนตัวเองกับชุมชนอื่น เป็นองค์ความรู้ที่ดี และนำมาสร้างการพัฒนาที่ทุกคนต่างได้เผชิญร่วมกันในระบบนิเวศวัฒนธรรม เป็นบทเรียนให้รู้จักตัวเองและที่อื่น

แนวคิดนี้จะกลายเป็นวิถีทางสำคัญในการทำ ความเข้าใจประวัติศาสตร์อันเป็นรากเหง้าท้องถิ่น และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในหลายมิติ นำสู่การสร้างพลังอำนาจของท้องถิ่นในการแก้ปัญหา และการพัฒนาท้องถิ่นการเรียนรู้คุณค่าของประวัติศาสตร์อยู่ที่การให้ความหมาย (Intrinsic value) ซึ่งจะสร้างพลังได้มาก และสามารถนำมาหยิบใช้ได้ในปัจจุบัน อีกทั้งมองเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของคนในอดีต ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน เห็นชีวิตคนกับสายน้ำ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนนับแต่อดีต รวมทั้งนิเวศวัฒนธรรมที่กำลังแปรเปลี่ยนไปจากกระแสนอก

3.4 แนวคิดเรื่องบทบาทของพิพิธภัณฑ์ในยุคปัจจุบัน

อภิญญา บัวสรวง(2548) กล่าวว่า ในปัจจุบันนี้นานาประเทศทั่วโลกได้ให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์เป็นอย่างยิ่ง ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ได้เกิดความเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การพัฒนากิจการพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง รัฐบาลของหลายประเทศได้ปรับบทบาทของพิพิธภัณฑ์จากการเก็บสะสมและอนุรักษ์ศิลปะ โบราณวัตถุมาเป็นการนำเสนอองค์ความรู้ พิพิธภัณฑ์จึงกลายเป็น “แหล่งการเรียนรู้” สำหรับบุคคลกลุ่มต่างๆ ของสังคม ในปี 2548 นิสภาพิพิธภัณฑ์นานาชาติ(ICOM) ได้กำหนดให้พิพิธภัณฑ์เน้นบทบาทของการเป็น “สะพาน” เชื่อมไปสู่ความรู้ต่างยุคทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้งเชื่อมองค์ความรู้ต่างศาสตร์ทั้งด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ ที่สำคัญคือสามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงโลกทัศน์ วิถีชีวิต พัฒนาการใหม่ๆ ในทุกด้านของสังคมโลก ด้วยเหตุนี้พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันจึงกลายเป็นสถาบันการเรียนรู้ที่รับใช้สังคมได้อย่างแท้จริง

บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในยุคปัจจุบัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ในยุคปัจจุบันคือ

- ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม
- ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
- ปัจจัยทางการศึกษา (การปฏิรูปการศึกษา)

ในทศวรรษที่ผ่านมานี้นานาประเทศทั่วโลกได้ตื่นตัวที่จะจัดตั้งองค์กรขึ้นเพื่อศึกษานุรักษ์ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นผลกระทบให้วัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมเกิดความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จนกระทั่งบางท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อยู่ใกล้ความเจริญของเมืองหลวงนั้นต้องสูญเสียวัฒนธรรมเดิมไปจนเกือบหมดสิ้น

รัฐบาลของหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สูญหายหรืออาจ จะสูญหายไปได้ท่ามกลางความเจริญในยุคนี้ จึงได้พยายามจัดตั้งหรือพัฒนาองค์กรเพื่ออนุรักษ์ประวัติ ศาสตร์และวัฒนธรรมของตนให้ดำรงไว้ องค์กรที่จัดตั้งขึ้นนิยมจัดทำขึ้นในรูปแบบ

ของพิพิธภัณฑ์ (museums) และศูนย์วัฒนธรรม (cultural centers) องค์กรเหล่านี้จึงมีภารกิจหลักในการศึกษา อนุรักษ์ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาต่างๆของบรรพชน และพัฒนาการของสังคมในช่วงต่างๆ ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน ที่สร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไปในยุคสมัยใหม่นี้

เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่ได้ปรับเปลี่ยนตัวเองตามบริบททางสังคมของแต่ละท้องถิ่น ฉะนั้นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์จึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่และรูปแบบใหม่เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการ และเพื่อให้สามารถเข้าถึงคนในสังคมในยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในปัจจุบันนี้พิพิธภัณฑ์และศูนย์วัฒนธรรมทั่วโลกจึงได้ปรับเปลี่ยนบทบาทในการให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์เป็นอันดับต้น มาเป็นการให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน และให้บริการวิชาการจนกลายเป็น “สถาบัน” ที่สามารถรับใช้คนในสังคมได้อย่างแท้จริง

บทบาทที่เปลี่ยนไปของพิพิธภัณฑ์และศูนย์วัฒนธรรม

แม้ว่าพิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ในปัจจุบันนี้ มีบทบาทหลักในการให้ความรู้แก่คนในสังคม โดยต้องอาศัยกลยุทธ์รูปแบบใหม่ๆ มาให้ความรู้แล้ว พิพิธภัณฑ์ยังมีบทบาทและภาระหน้าที่ต่างๆ ดังนี้ คือ

ในการบริหารพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้ก้าวหน้าอย่างไม่หยุดนิ่งนั้น จึงน่าจะกำหนดคาบหลักและภารกิจหลักในการดำเนินงานของแหล่งการเรียนรู้ให้ชัดเจนโดยอาจประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดใหม่ของการดำเนินงานโดยสรุปได้ดังนี้คือ

- **บทบาทเจ้าของบ้าน (host)**

พิพิธภัณฑ์ควรทำหน้าที่เจ้าของบ้านที่ดีและเป็นเหมือนห้องรับแขกที่จะต้อนรับผู้เข้าชมทั้งคนในท้องถิ่นและคนนอก นอกจากการสร้างบรรยากาศที่ดีแล้ว ยังต้องสร้างอรรถาธิบายที่ดีอีกด้วย ฉะนั้นพิพิธภัณฑ์จึงจำเป็นต้องศึกษาให้ถ่องแท้ว่า ผู้เข้าชมคือใคร มาจากไหน ต้องการอะไร และมีความรู้สึกละเอียดอย่างไรต่อพิพิธภัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของผู้เข้าชม และประโยชน์ที่พิพิธภัณฑ์จะนำไปใช้ในการปรับปรุงกิจการด้วย

- **บทบาทคลังแห่งความรู้ (resource)**

ในยุคของ “สังคมข้อมูลข่าวสาร” (information society) นั้น ทำให้คนในสังคมกระหายที่จะแสวงหาความรู้มากขึ้น พิพิธภัณฑ์น่าจะเป็นองค์กรที่ให้ความรู้แก่คนในสังคมได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นพิพิธภัณฑ์จึงควรมีความพร้อมที่จะให้ประชาชนเข้ามาแสวงหาความรู้ได้ทั้งในแนวทางและแนวลึก และยังคงสร้างเครือข่ายกับองค์กรต่างๆ เพื่อทำให้องค์กรมีความรู้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

- **บทบาทคลังแห่งความทรงจำ (memory)**

พิพิธภัณฑ์เปรียบเสมือนองค์กรที่อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติ ตามที่กล่าวแล้วว่ามรดกทางวัฒนธรรมมิใช่หมายถึงวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมถึงหลักฐาน

เอกสารอื่นๆ เช่น ภาพถ่าย แผนที่ จดหมาย คำสัมภาษณ์ ฯลฯ ฉะนั้นพิพิธภัณฑ์จึงมีหน้าที่บันทึก รายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆที่จะสามารถให้ความรู้ และความเชื่อมโยงระหว่างวัตถุและ วัฒนธรรมให้ได้

- **บทบาทของผู้สื่อสาร (communicator)**

ถ้าพิพิธภัณฑ์มีบทบาทเป็นแหล่งรวมความรู้ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว พิพิธภัณฑ์ก็น่าจะเผยแพร่ความรู้ออกไปให้กว้างขวางขึ้นด้วย ภารกิจในการเป็น “ผู้สื่อสาร” จึงเป็นภารกิจใหม่ของพิพิธภัณฑ์ในยุคใหม่ พิพิธภัณฑ์ไม่ควรปิดตัวเอง หรือตัดขาดจากโลกภายนอก ในยุคนี้ จำเป็นต้องประกาศและสื่อสารให้ประชาชนได้รับรู้และเชิญชวนประชาชนทั้งภายนอกและภายในท้องถิ่นให้มาเรียนรู้สิ่งต่างๆจากพิพิธภัณฑ์

- **บทบาทของผู้โชว์ (showcase)**

พิพิธภัณฑ์เป็นผู้โชว์ ผู้แสดงความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมได้ ทั้งที่เห็นได้ด้วยตา เช่น ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพ สถาปัตยกรรมของอาคาร และภูมิทัศน์ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่างๆ นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ยังเป็นผู้แสดงความนึกคิด จิตสำนึก ความเชื่อ ภูมิปัญญา คุณธรรม และค่านิยมของคนในท้องถิ่นได้ รวมทั้งความแตกต่างของคนต่างถิ่นได้ด้วย

- **บทบาทของผู้รักษาคคลังมหาสมบัติ (treasure-house)**

พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันมิได้มีความหมายถึง “คลังมหาสมบัติ” ที่เก็บแต่สมบัติล้ำค่า ราคาแพง และหายากแล้ว หากแต่เป็นคลังมหาสมบัติที่สามารถทำให้คนได้ขุดค้นหาต้นกำเนิดประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติ สิ่งที่จะดูได้จึงไม่ใช่ “วัตถุ” หากแต่เป็น “ปัญญา” นั่นเอง

- **บทบาทของการแสดงสัญลักษณ์ เอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น (symbol)**

พิพิธภัณฑ์สามารถมีบทบาทหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่จะอธิบายความหมายของความเป็นท้องถิ่น ความเป็นสังคม และความเป็นชาติได้ เพราะโดยบทบาทเดิมพิพิธภัณฑ์ก็มีหน้าที่เก็บรวบรวมวัตถุ เอกสาร และความทรงจำต่างๆ (collective memory) ของวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ อยู่แล้ว และนั่นตัวพิพิธภัณฑ์ (ศูนย์วัฒนธรรม) ก็เท่ากับเป็นแหล่งหรือคลังที่ได้รวบรวมสรรพความรู้ในท้องถิ่นต่างๆ สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์จึงสามารถอธิบายประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของคน รวมทั้งสามารถนำไปสู่การค้นหารากฐานและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ในท้องถิ่นได้อีกด้วย พิพิธภัณฑ์จึงเป็นสัญลักษณ์ที่มีคำตอบในตัวเองสำหรับบางเรื่อง และเป็นสัญลักษณ์ที่นำไปสู่การค้นหาคำตอบอย่างลึกซึ้งในบางเรื่องด้วย

- **บทบาทในการแสดงวิสัยทัศน์ของท้องถิ่น (vision)**

พิพิธภัณฑ์สมัยใหม่สามารถสร้างภาพลักษณ์ใหม่และสามารถแสดงวิสัยทัศน์ของคนในท้องถิ่นได้ ถ้าสามารถปรับแนวคิดในการดำเนินงานดังนี้

- เป็นที่ปรึกษาทางสังคม
- เป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนความคิดของคนในสังคม

- เป็นเครื่องยนต์เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิด โดยใช้วัตถุในพิพิธภัณฑ์เป็นวัตถุ
- เป็นโรงละคร / โรงหนังที่จะให้จัดแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม
- เป็นนักการศึกษาด้านคุณธรรมเพื่อสะท้อนความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของสังคม

- **บทบาทของพี่เลี้ยง (mentor)**

ตามที่กล่าวแล้วว่าภารกิจหลักของพิพิธภัณฑ์ในยุคใหม่นี้คือ การให้ความรู้ และบริการทางวิชาการเหมือนเป็นสถาบันการศึกษาสถาบันหนึ่งในสังคมนั้น ฉะนั้นพิพิธภัณฑ์จึงน่าจะเป็นพี่เลี้ยง (mentor) ให้แก่สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น โดยตั้งกลุ่มเป้าหมายในการให้บริการแก่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กนักเรียนในท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นเสริมความรู้จากที่ได้รับในชั้นเรียน

- **บทบาทของการสร้างความสุข (celebration)**

พิพิธภัณฑ์ควรกันพื้นที่ใช้สอยบริเวณภายในหรือภายนอกอาคารเพื่อเป็นสถานที่สำหรับการหรือจัดกิจกรรมบันเทิง สอดแทรกเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม การสันทนการนี้จะมีประโยชน์มากในการเชิญชวนหรือจูงใจคนยุคใหม่ให้เข้ามาใช้บริการในพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและองค์กรในสังคมอีกด้วย

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์ให้เห็นว่าการนำเสนอรูปแบบงานในศูนย์การเรียนรู้แบบใหม่หรือในปัจจุบันนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องนำเสนอผ่านการจัดวางวัตถุแบบจัดแสดงเหมือนในพิพิธภัณฑ์ทั่วไปเท่านั้น พิพิธภัณฑ์สมัยใหม่ควรเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต คือ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สามารถเล่าเรื่องราวของตนเองผ่านเสียงของตนเองได้โดยตรง เป็นพิพิธภัณฑ์ที่นำเสนอเรื่องราวในปัจจุบันแต่สามารถย้อนกลับไปเห็นภาพในอดีตได้ ผ่านการนำเสนอวิถีชีวิตของคนในรุ่นปัจจุบันสามารถเข้าใจได้โดยตรงโดยไม่ต้องมีผู้นำชมพิพิธภัณฑ์คอยบรรยายเรื่องราว เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่ผู้วิจัยพยายามที่จะนำเสนอวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤติ 14 กลุ่ม ผ่านการนำเสนอวัฒนธรรมของพวกเขาด้วยเสียงของเขาเอง โดยใช้เทคโนโลยีมัลติมีเดียเข้ามาช่วยนำเสนอวิถีชีวิตของพวกเขาประกอบการนำเสนอวิถีชีวิต ภาษา และวัฒนธรรมในสื่อรูปแบบอื่นๆในศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นลักษณะพิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ให้เห็นชีวิตและคนจริงๆ เสียงจริงๆในงานชิ้นนี้ประกอบด้วย

3.5 แนวคิดเรื่องการจัดนิทรรศการ²

นิทรรศการเป็นสื่อที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย แม้เทคโนโลยีด้านการสื่อสารมีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วแต่ก็ยังคงมีความจำเป็นและยังคงใช้สื่อนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ได้ใน

² เรียบเรียงข้อมูลจากเอกสารวิชาการเรื่องกลยุทธ์การจัดนิทรรศการ โดยนางปิยรัตน์ ประมุขชัย สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ.2548 (เอกสารอัดสำเนา)

ทุกสาขาวิชา เนื่องจากเป็นสื่อที่ช่วยในการเรียนรู้ และจดจำเรื่องราวได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของจันทรา มาศสุพงศ์ (2540 : 143) ว่านิทรรศการเป็นสื่อที่มีคุณค่าอันนับการสามารถนำเสนอสาระความรู้ได้ทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาวิชาการ วิชาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม ดนตรี การศึกษา วิทยาศาสตร์ ธุรกิจ การค้า เทคโนโลยี การเมือง การทหาร หรือ การปกครอง จึงเป็นสื่อที่ทรงพลังในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ทั้งภาครัฐและเอกชน

3.5.1 ความหมายของนิทรรศการ

คำว่านิทรรศการตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 47) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง “การแสดงผลงาน สินค้า ผลิตภัณฑ์ หรือกิจกรรมให้คนทั่วไปได้ชม” นอกจากความหมายตามพจนานุกรมแล้ว ยังมีผู้รู้ทั้งหลายท่านได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

สุโชติ ดาวสุโข (2521: 1) นิทรรศการ คือ การให้การศึกษาความรู้และประสบการณ์ โดยจัดแสดงการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่มีความสัมพันธ์กันในแต่ละเรื่องเพื่อเร้าให้เกิดความสนใจต่อบุคคลเป้าหมาย

ประพันธ์ ชัยเจริญ (2521: 186) นิทรรศการเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ ธุรกิจ สังคม การเมือง และการอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก นับว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพที่สามารถเร้าให้ผู้สนใจในวัตถุและแนวความคิด

นิพนธ์ สุขปรีดี (2521:77) นิทรรศการ คือ การนำวัสดุสิ่งของต่าง ๆ มาแสดงเพื่อให้ผู้ดูได้เห็น ได้ฟัง ได้สัมผัสจับต้อง เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งหรือหลายๆ จุดมุ่งหมาย

เปรี๊ญ กุมุท (2526: 7) นิทรรศการเป็นวิธีการอันทรงประสิทธิภาพในการกระตุ้น ให้ผู้คนสนใจในวัตถุและแนวความคิด เป็นวิธีการที่มักเข้าถึงประชาชนได้ในเมื่อวิธีการอื่นๆ ไม่สามารถทำได้

วัฒนะ จูฑะวิภาค (2526 : 7) นิทรรศการ หมายถึง การรวบรวมวัสดุสิ่งของ เอกสาร แผ่นภาพ แบบจำลองหรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ นำมาแสดงให้ผู้ชมหรือประชาชนศึกษาหาความรู้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะถ่ายทอดความรู้และเร้าให้ประชาชนเกิดความสนใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การจัดให้มีการบรรยาย ปาฐกถา ฉายภาพยนตร์ สไลด์ วิดีโอเทป หรือโสตทัศนูปกรณ์อื่นๆ ซึ่งมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนิทรรศการ ตลอดจนการจัดเจ้าหน้าที่คอยชี้แจงตอบข้อซักถามของผู้ชม

พยุหศักดิ์ ประจุศิลป์ (2531: 1) นิทรรศการเป็นลักษณะของการทัศนศึกษาอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการให้การศึกษาทางตา ทางหู และทางเล็ง

วาสนา ชาวหา (2533 : 79) นิทรรศการ หมายถึง การแสดงผลงานผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมเพื่อให้ผู้ชมได้รับความรู้ ความประทับใจจากการได้สัมผัสหลายๆ ด้านโดยการเห็น การฟัง จับต้อง ดูคลำ เป็นต้น

พดุงพิงษ์ เล็กศิริรัตน์ (มปป: 209) นิทรรศการเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่เข้าถึงผู้ชมได้ดี ที่สามารถให้ประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้ชมได้ใกล้เคียงกับประสบการณ์ตรง ทั้งนี้เพราะนิทรรศการ

ให้โอกาสในการเห็น และจับต้องสัมผัส หรือได้ยินเสียง ดังนั้นจึงทำให้ผู้ชมชื่นชม หรือตื่นเต้น ในขณะที่ชมนิทรรศการได้

จากความหมายต่างๆ สรุปได้ว่านิทรรศการ คือ รูปแบบ หรือวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ โดยนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อมาผสมผสานกัน เช่น ภาพ ของจริง หุ่นจำลอง เอกสาร คำแนะนำ สไลด์ วิดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ เพื่อกระตุ้นความสนใจและทำให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจในเนื้อหาของนิทรรศการได้รวดเร็วขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับประสบการณ์ตรง โดยผู้ชมสามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า

3.5.2 ประเภทของนิทรรศการ

การแบ่งประเภทของนิทรรศการ สามารถทำได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการจัดสถานที่จัดแสดง ผังทางเดินของผู้เข้าชม ตลอดจนเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ของการจัดแสดง

1. การแบ่งประเภทนิทรรศการตามกำหนดระยะเวลาในการจัดแสดง

1.1 นิทรรศการถาวร (permanent exhibition) คือ นิทรรศการที่ใช้เวลาในการจัดแสดงแต่ครั้งเป็นเวลานาน หรือตลอดไป มีการเตรียมงานที่ประณีตพิเศษ ลักษณะของวัตถุที่นำมาแสดงมีความมั่นคง ถาวร เรื่องราวหรือเนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการของสิ่งต่างๆ จากอดีตสู่ปัจจุบัน ได้แก่ นิทรรศการที่พิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ อาคารแสดงประวัติหน่วยงาน นิทรรศการประเภทนี้อาจมีการโยกย้ายบางส่วน หรือจัดแสดงเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบางโอกาส

1.2 นิทรรศการชั่วคราว (temporary exhibition) คือ นิทรรศการที่จัดอยู่ในที่ใดที่หนึ่งเป็นระยะเวลาสั้นๆ อาจเป็นสัปดาห์ เป็นเดือนแต่ไม่ตลอดไป นิทรรศการชั่วคราวยังอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ตามจุดประสงค์ของการจัด คือ

- นิทรรศการชั่วคราวที่จัดแสดงเป็นเอกเทศ เป็นการกำหนดจัดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อแสดงสิ่งใดๆ โดยไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการประเภทอื่น

- นิทรรศการชั่วคราวที่จัดแสดงเพื่อเสริมนิทรรศการถาวร เป็นการจัดขึ้นเพื่อเสริมการแสดงผลที่มีอยู่เดิม โดยอาจใช้เป็นเครื่องเร้าความสนใจ เชิญชวนประชาสัมพันธ์ให้คนเข้าชมสิ่งแปลกใหม่ในบริเวณที่จัดนิทรรศการถาวร ซึ่งแหล่งที่จัดนิทรรศการถาวรโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นหอศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรม และแม้แต่พิพิธภัณฑ์เอง ก็ยังจัดนิทรรศการแบบนี้ขึ้นบ่อยๆ เพื่อแสดงวัตถุหรือสิ่งที่เพิ่งสะสมมาได้ใหม่ๆ หรือในหัวข้อที่ประชาชนบางกลุ่มสนใจ หรือในสิ่งที่นิทรรศการถาวรไม่มี เป็นการอุดช่องว่างการแสดงผลของตนเอง หรือเป็นการเสริมการแสดงผลที่จัดอยู่เดิมเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหว

Dr. Grace Morley (1979) อ้างโดย เปื้อง กุมุท (2526 : 3-4) กล่าวว่า “นิทรรศการชั่วคราวช่วยเร้าความสนใจให้คนมาชมสิ่งแปลกใหม่ เป็นการเชิญชวนที่จะสนับสนุนการประชาสัมพันธ์

อย่างหนึ่ง” ซึ่งแม้แต่ในพิพิธภัณฑ์ก็ยังจัดนิทรรศการชั่วคราวไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของนิทรรศการถาวร เพื่อต้องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ หรือรณรงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะเป็นครั้งคราว

2. การแบ่งประเภทนิทรรศการตามสถานที่จัดแสดง

2.1 นิทรรศการในร่ม (indoor exhibition) หมายถึงนิทรรศการที่จัดขึ้นภายในอาคาร อาจใช้สถานที่ภายในห้องโถง ห้องประชุม เถลิง บริเวณส่วนต่างๆ ของอาคาร หรืออาคารเพื่อจัดนิทรรศการโดยเฉพาะ การจัดนิทรรศการประเภทนี้ผู้จัดมีความสะดวกในการเตรียมงานได้ดีกว่าจัดภายนอกอาคาร เพราะไม่ต้องห่วงเรื่องกระแสลม ฝุ่น และสามารถดูแลในเรื่องความสะอาดได้ดีกว่านิทรรศการภายนอกอาคาร

2.2 นิทรรศการกลางแจ้ง (outdoor exhibition) หมายถึง นิทรรศการที่จัดขึ้นภายนอกอาคาร เป็นการจัดนิทรรศการขนาดใหญ่ มีผู้ร่วมจัดงานจำนวนมาก มีการแสดงหลากหลายประเภท และมีจุดประสงค์ให้ประชาชนจำนวนมากได้เข้าชม ผู้จัดต้องเตรียมพื้นที่ สิ่งปลูกสร้าง หรือโครงสร้างรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสูง

2.3 นิทรรศการหมุนเวียน (traveling exhibition) หรือนิทรรศการสัญจร หมายถึง นิทรรศการที่จัดทำเป็นชุดสำเร็จรูปถาวร สามารถเคลื่อนย้ายไปแสดงในที่ต่างๆ หมุนเวียนสลับกันไป หรืออาจแสดงในรูปของรถเผยแพร่เคลื่อนที่ (mobile units) ซึ่งจัดแสดงเพียงครั้งวันหรือหนึ่งวัน นิทรรศการประเภทนี้สามารถเข้าถึงบุคคลเป้าหมายได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในท้องถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก

3. การแบ่งประเภทนิทรรศการ ตามลักษณะผังทางเดินของผู้ชม

3.1 แบบควบคุม (control typed) คือ การจัดแสดงนิทรรศการโดยกำหนดทางเดินเข้าออกเป็นการบังคับให้ผู้ชมเดินตามทิศทางที่กำหนดไว้ อาจใช้ต้นไม้ บอร์ด สัญลักษณ์ ต่างๆ เช่น ลูกศรกำกับการเดิน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเข้าชมนิทรรศการ

3.2 แบบไม่ควบคุม (uncontrol typed) คือ การจัดแสดงนิทรรศการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชมเลือกชมได้อย่างอิสระตามความสนใจ จะดูเรื่องใดก่อนหรือหลังก็ได้ หรือจะเข้าออกทางด้านใดก็ได้แล้วแต่ความสะดวก นิทรรศการประเภทนี้เรื่องราวหรือเนื้อหาส่วนใหญ่จะสมบูรณ์ครบถ้วนในแต่ละบอร์ด หรือแต่ละส่วน (section) จึงไม่จำเป็นต้องบังคับทางเดิน

3.5.3 หลักการออกแบบนิทรรศการ

การออกแบบนิทรรศการมีหลักการเช่นเดียวกับงานศิลปะทั่วไป แต่ที่สำคัญคือต้องเหมาะสมในด้านรูปแบบ เนื้อหากับงานที่จัดขึ้น ซึ่งพุงศักดิ์ ประจุศิลป์ (2531 : 27-29) ได้ให้หลักการในการออกแบบนิทรรศการไว้ดังนี้

1. **ความเป็นเอกภาพ (unity)** หมายถึงการจัดวางรูปแบบของนิทรรศการ อันได้แก่ สิ่งแสดง ต่างๆ แผนภูมิ แผนภาพ และสื่อต่างๆ ให้อยู่ในหน่วยเดียวกัน เป็นหมวดหมู่ และมี

ความสัมพันธ์กันโดยตลอด มองดูแล้วเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันได้ ไม่ใช่วางแยกกระจายออกไป จนดูไม่ออกว่าเป็นเรื่องเดียวกันหรือไม่

2. ความสมดุล (balancing) หมายถึงการจัดวัสดุสิ่งของในนิทรรศการที่มองดู แล้วให้ความรู้สึกสมดุล คือไม่เอียง หรือหนักไปด้านใดด้านหนึ่งเกินไป ความรู้สึกทางสมดุล อาจเกิดได้จากองค์ประกอบต่างๆ เช่น ขนาด น้ำหนัก ความหนาแน่น ฯลฯ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

2.1 ความสมดุลในลักษณะเท่ากัน symmetry balance คือ มีลักษณะเท่ากันทั้ง ซ้าย-ขวา ง่ายและเข้าใจง่ายให้ความรู้สึกนิ่งเฉย คงที่

2.2 ความสมดุลในลักษณะไม่เท่ากัน asymmetry คือ มีความสมดุลกันในตัวเองไม่จำเป็นต้องเท่ากัน แต่ให้ความรู้สึกสมดุลกัน ในลักษณะนี้อาจเกิดจากความแตกต่างกันทางวัสดุ ขนาด สี เงา ฯลฯ

2.3 ความสมดุลในลักษณะจุดศูนย์ถ่วง gravity การออกแบบใดๆ ที่เป็นวัตถุ 3 มิติ และต้องใช้งานในการทรงตัว จำเป็นต้องคำนึงถึงจุดศูนย์ถ่วง เช่น การออกแบบแผงตั้งแสดง ประเภทลอยตัว ซึ่งต้องมีความเหมาะสมต่อการทรงตัวของวัตถุสิ่งของนั้นๆ

3. การเน้น (emphasis) การจัดนิทรรศการผู้ออกแบบจะต้องให้ความสำคัญในการเน้นความรู้สึกอันใดอันหนึ่ง

3.1 จุดเน้นหรือจุดสนใจ ในการจัดทั้งหมดจะต้องมีการเน้นจุดสนใจให้เห็นชัดกว่าสิ่งอื่นๆ เพื่อให้เกิดจุดประทับใจเป็นอันดับแรก เช่น ชื่อเรื่อง จุดเปิดงาน ฯลฯ

3.2 จุกรอบ ผู้ออกแบบจะต้องมีเจตนาที่จะเน้นจุดที่มีความสำคัญรองลงมา ให้เป็น อันดับ 2 หรือ 3 ตามความสำคัญโดยไม่แข่ง หรือเด่นขึ้นมากเท่ากับจุดเน้น ในการเน้นที่จะให้เกิดจุดเด่น จุรอบอาจทำได้หลายวิธี เช่น เน้นด้วย เส้น ขนาด สี น้ำหนัก ผิว ฯลฯ

4. ความแตกต่าง (contrast) เป็นการจัดที่มีความประสงค์ให้มีการขัดแย้ง เพื่อแก้ปัญหาความซ้ำซาก ความจำเจ หรือเบื่อหน่ายจากการจัดลักษณะทำนองเดียวกันหมด ไม่มีลักษณะตื่นเต้น แอบแฝงอยู่ ดังนั้นการออกแบบโดยอาศัยหลักความแตกต่างโดยการทำให้มีบางส่วนหรือหลายส่วนทำให้เกิดความขัดแย้งกัน จะเป็นเส้นที่ตัดกัน ผิวเรียบ นุ่มนวล ตัดด้วย ผิวขรุขระ หรือ การใช้สีตรงข้ามกันเพื่อให้ความรู้สึกขัดแย้งกันบ้างในส่วนเล็กๆ น้อยๆ จะช่วยให้มีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้น และเพิ่มรสชาติแตกต่างกันออกไป

5. ความกลมกลืน (harmony) ความกลมกลืนในที่นี้หมายถึงการพิจารณาในส่วนรวมทั้งหมด แม้จะมีบางอย่างที่แตกต่างกันก็ตาม แต่เมื่อมองดูแล้วให้ความรู้สึกผสมผสาน กลมกลืนเข้ากันได้

6. ความเรียบง่าย (simplicity) เป็นสิ่งสำคัญในการจัดนิทรรศการ เพราะสิ่งแสดงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพหรืออักษรที่สื่อความหมายชัดเจนจะช่วยให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจได้ไวขึ้น ควรระลึกเสมอว่าจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดนิทรรศการเพื่อให้คนดูเข้าใจเรื่องราวที่เราแสดง การใช้วัสดุ

หรือสิ่งแสดงที่เกินความจำเป็น หรือมีลักษณะแปลกพิสดารที่ไม่ตรงกับ เนื้อหาย่อมไม่เกิดผลดี ดังนั้นการจัดนิทรรศการที่มุ่งเน้นการประหยัด ชัดเจน และเรียบง่าย จะทำให้นิทรรศการน่าสนใจกว่าการใช้วัสดุเกินความจำเป็น

7.ความสมบูรณ์ขั้นสำเร็จ (finish) เป็นการสำรวจขั้นสุดท้ายที่จะสรุปการออกแบบอันมีผลโดยตรงต่อส่วนรวมทั้งหมด มีส่วนใดบกพร่องไม่เหมาะสมต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไข โดยใช้ความคิด หรือถ้ายังไม่พอใจอาจต้องมีการทดลองจัดตามที่คิดว่าถูกต้องเหมาะสมโดยพิจารณาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่เคยจัดมาแล้ว เมื่อรู้สึกว่าจะไม่ดีเท่าที่โยกย้ายกลับที่เดิม ถือเป็นการทดลองความคิด เมื่อได้ทดลองเช่นนี้ ก็จะช่วยให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น อันจะเป็นผลดีแก่การจัดนิทรรศการ

3.5.4 ประเภทของวัสดุและสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ

ประเภทของวัสดุและสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

1. วัสดุกราฟฟิก
2. วัสดุสามมิติ
3. วัสดุประดับตกแต่ง
4. สื่อกิจกรรม
5. สื่อนิทรรศการประเภทอื่นๆ

วัสดุกราฟฟิก มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของวัสดุกราฟฟิกไว้ดังนี้

วิณะ อุทะวิท (2526: 68) แสดงทัศนะเกี่ยวกับวัสดุกราฟฟิกว่าเป็นการผสมผสานระหว่างการใช้เส้น การใช้คำ รูปภาพ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อสื่อความหมายอธิบาย เนื้อหาให้ผู้ดูเข้าใจได้

จันทร์ มาศสุพงศ์ (2540: 71) วัสดุกราฟฟิกเป็นสื่อที่ผลิตขึ้น โดยมีองค์ประกอบหลัก คือ เส้น คำ รูปภาพ สัญลักษณ์ และการจัดวางที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลในการสื่อความหมายและอธิบายเนื้อหาให้ผู้ชมทราบตามวัตถุประสงค์ไว้

ประเสริฐ ศีลรัตน (2546: 53) กล่าวว่าวัสดุกราฟฟิก หมายถึง วัสดุลายเส้น หรือสื่อลายเส้นอันอาจประกอบด้วยภาพลายเส้น ตัวอักษร และสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อเสนอเรื่องราว ความรู้ หรือเนื้อหาสาระให้รับรู้และเข้าใจได้ง่าย รวดเร็ว และถูกต้อง หรือเสนอสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมและยังสามารถดึงดูดความสนใจได้เป็นอย่างดี

จากความหมายต่างๆ สรุปได้ว่า “วัสดุกราฟฟิกเป็นสื่อที่นำเสนอเรื่องราว โดยมีการใช้ลายเส้นเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างภาพ คำ ตัวอักษรและสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้ดูเกิดความสนใจและเข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวได้ดีขึ้น นิยมใช้กับงานศิลปกรรม และใช้ ประกอบการจัดนิทรรศการ”

วัสดุกราฟฟิค แบ่งเป็น 6 ประเภทดังนี้

1.แผนภูมิ (chart) ใช้อธิบายความหมายด้วยลายเส้นและภาพ ประกอบด้วย

1.1 แผนภูมิแบบตาราง (tabular chart) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเวลา กับเหตุการณ์ เช่น ตารางเรียน ตารางเวลารถไฟ ตารางกำหนดการต่างๆ

1.2 แผนภูมิแบบอธิบายภาพ (illustrative chart) แสดงรายละเอียดของภาพ เช่น แผนภูมิแสดงส่วนประกอบของสิ่งต่างๆ โดยใช้ภาพแสดงรายละเอียด

1.3 แผนภูมิแบบต้นไม้และลำธาร (tree chart and stream chart) แสดงรายละเอียดให้เห็นส่วนย่อยๆ ที่แยกจากต้นหรือลำธารเดียวกัน ใช้สำหรับการวิเคราะห์ หรือจำแนกประเภท เช่น การจำแนกประเภทของสื่อมวลชน ประกอบด้วยสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ ซึ่งแต่ละแขนงรวมกันเป็นสื่อมวลชน

1.4 แผนภูมิองค์กร (organization chart) แสดงความสัมพันธ์ของสายงานในหน่วยงานหรือองค์กร เช่น แผนภูมิแสดงการแบ่งสายงานของกรมส่งเสริมการเกษตร

1.5 แผนภูมิแบบเปรียบเทียบ (comparison chart) ใช้แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของสิ่งต่างๆ ระหว่างขนาด รูปร่าง ลักษณะ แนวความคิด ฯลฯ เช่น แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของพระเครื่อง

1.6 แผนภูมิแบบต่อเนื่อง (flow chart) แสดงขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงจากจุดเริ่มต้น ไปจนจุดสุดท้ายหรือแสดงกิจกรรมเป็นขั้นตอนตามลำดับต่อเนื่อง เช่น วงจรการผสมพันธุ์ของสัตว์

1.7 แผนภูมิแบบวิวัฒนาการ (development chart) แสดงการพัฒนาการของสิ่งต่างๆ ต่อเนื่องเป็นลำดับจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดสุดท้าย มีลักษณะคล้ายแผนภูมิแบบต่อเนื่อง แต่จะไม่ย้อนไปจุดเริ่มต้นอีก เช่น แผนภูมิแสดงวิวัฒนาการของมนุษย์

2. แผนสถิติ (graph) แสดงข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบจำนวนหรือปริมาณตัวเลขที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา ที่นิยมใช้ในการจัดนิทรรศการมีดังนี้

2.1 กราฟเส้น (line graph) แสดงความก้าวหน้า หรือเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของข้อมูล ถ้าใช้เปรียบเทียบข้อมูลตั้งแต่ 2 เส้นขึ้นไปอาจแสดงให้เห็นความแตกต่างด้วยสี เส้นประ หรือเส้นเติม

2.2 กราฟแท่ง (bar graph) แสดงปริมาณหรือจำนวนของข้อมูลด้วยแท่งสี่เหลี่ยม ซึ่งแต่ละแท่งแทนข้อมูลแต่ละข้อมูล โดยความสูงของแท่งจะแตกต่างกันตามจำนวนหรือปริมาณของข้อมูล ใช้สำหรับเปรียบเทียบข้อมูลจำนวน 2 - 3 ข้อมูล

2.3 กราฟวงกลม (circle or pie graph) แสดงการเปรียบเทียบจำนวนหรือ ปริมาณด้วยภาพวงกลม โดยใช้จำนวนปริมาณทั้งหมด 100% เทียบกับจำนวนองศาของวงกลม คือ 360 องศา แล้วแบ่งส่วนข้อมูลย่อยเป็นส่วนๆ เช่น แสดงจำนวนอัตราค่าจ้างหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร แยกตามคุณวุฒิการศึกษา

2.4 กราฟพื้นที่ (area graph) แสดงข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบจำนวนหรือปริมาณด้วยรูปทรงเรขาคณิต เช่น สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลม ฯลฯ

2.5 กราฟรูปภาพ (pictorial graph) คือ การใช้ภาพลายเส้นแบบง่ายๆ แสดงความหมายของข้อมูล แทนการใช้กราฟแท่ง เพื่อเป็นการกระตุ้นความสนใจ เช่น ใช้ภาพคน 1 คน แสดงแทนคนล้านคน

3.แผนภาพ (diagrams) เป็นวัสดุกราฟิกที่แสดงระบบการทำงานภายในที่ซับซ้อนของสิ่งต่างๆ ที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา ให้เข้าใจง่ายโดยใช้เส้นและสัญลักษณ์ เช่น แผนภาพแสดงระบบการจ่ายกระแสไฟของแบตเตอรี่

4.ภาพโฆษณา (poster) คือแผ่นป้ายมีภาพประกอบคำบรรยายสั้นๆ ใช้ในการสื่อความหมายที่ต้องการแสดงเรื่องราวให้เข้าใจอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องแปลความหมาย เพียงดูผ่านๆ ก็เข้าใจและจับใจความได้ ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง หรือหัวข้อใหญ่จะใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่กว่าข้อความอื่นๆ หัวข้อย่อย รูปภาพประกอบเรื่องราว รายละเอียดหรือข่าวสารที่เป็นข้อความสั้นๆ

5.แผนที่ (map) ใช้แสดงทิศทาง อาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ ฯลฯ โดยใช้สีเส้นสัญลักษณ์ และการกำหนดมาตราส่วนเพื่อย่อระยะทางให้สามารถสื่อความหมายได้ในพื้นที่จำกัด

6. การ์ตูน (cartoon) คือ การใช้ภาพลายเส้นแทนบุคคล สัตว์ สิ่งของ ฯลฯ ทำนองล้อเลียน หรืออารมณ์ขัน เพื่อสื่อความหมายให้เข้าใจง่ายและจดจำได้นาน

วัสดุสามมิติ คือ วัสดุที่มีความกว้าง ยาว ลึก ที่นิยมใช้ในการจัดนิทรรศการมี 4 ประเภท ดังนี้

1. ของจริง (real objects) เป็นสื่อที่สามารถดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าสื่ออื่นๆ เพราะการเรียนรู้ด้วยสื่อของจริงจะทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว และเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

2. ของตัวอย่าง (specimens หรือ samples) เป็นสื่อที่มีลักษณะเหมือนของจริง แตกต่างกันตรงของตัวอย่างเป็นเพียงส่วนหนึ่งของของจริง หรืออาจเป็นของจริงที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเป็นของตัวอย่าง ไม่ใช่ทำเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยโดยเฉพาะ

3. หุ่นจำลองหรือแบบจำลอง (model) คือ วัสดุที่จำลองมาจากของจริง โดยขยายหรือย่อส่วนจากวัสดุของจริง มีหลายประเภท คือ

3.1 หุ่นจำลองแสดงรูปร่างลักษณะภายนอก (solid model) เน้นเฉพาะสัดส่วน สี หรือพื้นผิวของวัสดุ แต่อาจมีขนาดผิดไปจากของจริง เช่น หุ่นจำลองผัก ผลไม้ ฯลฯ

3.2 หุ่นจำลองเท่าของจริง (exact model) แสดงรูปร่างรายละเอียดเหมือนของจริงทุกอย่าง

3.3 หุ่นจำลองแบบขยายหรือย่อส่วน (enlarged and reduce model) แสดงรูปร่างและรายละเอียดเหมือนของจริง แต่อาจมีขนาดใหญ่กว่าหรือเล็กกว่าของจริง

3.4 หุ่นจำลองแบบผ่าซีก (cut away) แสดงลักษณะหรือโครงสร้างภายใน โดยตัดชิ้นส่วนบางส่วนออก เพื่อให้เห็นส่วนประกอบภายใน

3.5 หุ่นจำลองแบบแยกส่วน (build up model) แสดงลักษณะทั้งหมดโดยสามารถแยกออกมาเป็นส่วนๆ เพื่อให้เห็นส่วนที่ต้องการโดยเฉพาะ เช่น จำลองอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย

3.6 หุ่นจำลองแบบเคลื่อนไหวแสดงการทำงาน (working model) แสดงภาพการเคลื่อนไหวเหมือนของจริง เพื่อให้เห็นลักษณะการทำงานของสิ่งนั้นๆ เช่น เครื่องบินเล็ก รถไฟจำลอง ฯลฯ

4. อันตรทัศน์หรือไดโอรามา (diorama) หรือเวทีจำลอง คือ ภาพสามมิติแสดงเหตุการณ์สถานที่ซึ่งเลียนแบบธรรมชาติที่ใกล้เคียงของจริงตามสัดส่วนที่เหมาะสม สร้างความ สนใจเข้าใจได้เป็นอย่างดี

วัสดุประดับตกแต่ง ใช้สร้างบรรยากาศให้นิทรรศการมีความสวยงาม มีชีวิตชีวาและกระตุ้นความสนใจไปสู่เนื้อหาเรื่องราว แบ่งเป็น 2 ประเภท

1. วัสดุตกแต่งเนื้อหา หมายถึงวัสดุที่ใช้เสริมหรือประดับเพื่อให้เนื้อหา นิทรรศการ มีความเด่นสะดุดตา เพราะการนำเสนอเนื้อหาทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว จะไม่ช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความตื่นตาตื่นใจ

2. วัสดุตกแต่งเพื่อสร้างบรรยากาศ เป็นการนำวัสดุ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ผ้าสี กระดาษสี ตลอดจนระบบแสงสีเสียงมาจัดประกอบนิทรรศการเพื่อให้ได้บรรยากาศที่สอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราวที่จัดแสดง และมีความสวยงามแปลกตาน่าดูยิ่งขึ้น

สื่อกิจกรรม (activities) หรือวิธีการ (methods) หมายถึง การนำเอาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มาจัดแสดงรวมกันโดยใช้กิจกรรมหรือวิธีการเป็นหลัก สื่อชนิดนี้ทำให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้สิ่งต่างๆ ได้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแสดงออกของกิจกรรมนั้นๆ และอาจจัดในรูปแบบของกลุ่มหรือมวลชนทั่วไป ตามลักษณะของกิจกรรมโดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การสาธิต เป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการ ขั้นตอน หรือผลของการปฏิบัติ โดยใช้ อุปกรณ์ประกอบ เพื่อให้เห็นถึงการปฏิบัติจริงแบ่งเป็น 2 วิธี

1.1 การสาธิตวิธี (method demonstration) คือ การแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการปฏิบัติเป็นลำดับจากเริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดลง ซึ่งผู้ดูสามารถเข้าใจกระบวนการต่างๆ โดยการฟังคำอธิบายและอาจมีส่วนร่วมในการทดลองปฏิบัติ

1.2 การสาธิตผล (result demonstration) คือ การแสดงให้เห็นผลการกระทำตามกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ จนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อย ซึ่งต้องการให้ผู้ดูได้รับรู้ในลักษณะของการประจักษ์ถึงความสำเร็จที่ได้รับ

2. เกมส์ (games) คือ กิจกรรมที่มีลักษณะของการแข่งขันในเชิงนันทนาการ ผู้เล่นต้องเคารพในกฎกติกา และบางครั้งต้องใช้ทักษะ ไหวพริบ ปฏิภาณ หรือความแข็งแรงทางด้าน

ร่างกาย ฯลฯ การใช้เกมส์ประกอบนิทรรศการ ผู้จัดต้องพิจารณาถึงเนื้อหาและจุดประสงค์ในการนำเสนอเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและได้สาระจากการแข่งขัน

3. ประสบการณ์นาฏการ (dramatized experience) คือการแสดงเพื่อใช้สื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจในเนื้อหาเรื่องราวที่น่าเสนอ เช่น การแสดงละครหุ่น คนตรี การแสดงบทบาท (role playing) การแสดงพื้นบ้าน ได้แก่ ลิเก ลำตัด หมอรำ มโนราห์ ฯลฯ

สื่อนิทรรศการประเภทอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ดังนี้

1) ภาพประกอบ (illustration) ใช้ภาพถ่ายจากของจริง หรือภาพวาดเพราะบางครั้งภาพถ่ายของจริงไม่สามารถเน้นส่วนที่ต้องการแสดงให้ชัดเจน ควรเป็นภาพที่ง่ายต่อการเข้าใจตรงกับจุดประสงค์ที่ต้องการสื่อ และควรมีขนาดใหญ่จะทำให้รายละเอียดของสิ่งที่ต้องการได้ชัดเจน ภาพที่มีขนาดใหญ่เพียงจำนวนน้อยจะสามารถสื่อความหมาย และดึงดูดความสนใจได้ดีกว่าภาพเล็กจำนวนหลายๆ ภาพ

2) สไลด์ (slide) หมายถึงการใช้ภาพโปร่งใสบนแผ่นฟิล์มหรือแผ่นกระจก เพื่อสื่อความหมายด้วยภาพ หรือข้อความสั้นๆ

3) ภาพโปร่งใส (transparencies) หมายถึงภาพที่แสงสว่างทะลุได้ อาจเป็นภาพวาดหรือภาพถ่ายลงบนแผ่นวัสดุโปร่งใส เช่น แผ่นพลาสติก อาชีตเรท กระจก ฯลฯ

4) โสตทัศนูปกรณ์ประเภทเครื่องฉาย เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายทึบแสง เครื่องฉายภาพโปร่งใส ทิวและ วิดีทัศน์

5) โสตทัศนูปกรณ์ประเภทเครื่องเสียง แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การกระจายเสียงภายในอาคาร และการกระจายเสียงทั่วบริเวณงานซึ่งใช้ในการประชาสัมพันธ์งาน เช่น การแนะนำบรรยาย อธิบาย หรือเชิญชวนให้ผู้ชมได้รับรู้เรื่องราวรายละเอียดของงานนิทรรศการว่า มีการจัดเรื่องใด และที่ใดบ้าง

6) สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อที่นิยมใช้ประกอบการจัดนิทรรศการ สามารถให้รายละเอียดของข้อมูลได้ครบถ้วน เลือกรับได้ตามความสนใจโดยไม่จำกัดเวลา ซึ่งการใช้สื่ออื่นนิทรรศการแต่เพียงอย่างเดียว อาจมีข้อจำกัดในเรื่องของขนาดพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างละเอียดครบถ้วน

ผู้วิจัยจะนำแนวคิดนี้มาใช้ในการออกแบบงานนิทรรศการในศูนย์เรียนรู้ เพราะการถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านรูปแบบนิทรรศการนั้น เป็นวิธีการถ่ายทอดแนวคิดความรู้ เนื้อหาที่ต้องการจะสื่อ ไปสู่บุคคลเป้าหมายให้เข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของปัจเจกบุคคล กลุ่มและมวลชน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ภาษาตกอยู่ในภาวะวิกฤติ

ขบวน พลตรี การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของโซ่กับวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศึกษาเฉพาะกรณีโซ่ ตำบลกุสุมาลย์และตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2527

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาถึงวัฒนธรรมและปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม กับวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของโซ่ ในตำบลกุสุมาลย์และตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร พบว่าพื้นฐานของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของโซ่กับวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ การเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและการติดต่อกับคนภายนอก

โซ่ครึ่งหนึ่งสามารถพูดภาษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดี เวลาออกจากบ้านจะพูดภาษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาษากลางมากกว่าภาษาโซ่ คนโซ่ 4 ใน 5 เห็นว่าคู่สมรสไปอยู่บ้านของฝ่ายใด ให้เป็นไปตามความสมัครใจของทั้ง 2 ฝ่าย ความเชื่อในผีวงศ์มีเพียง 1 ใน 3 ที่ไม่นิยมเลี้ยงผีวงศ์ประจำปีและไม่นิยมตามหมอเขาเพื่อรักษาคนป่วย คนโซ่ครึ่งหนึ่งนิยมบวชในพุทธศาสนาและตักบาตรเป็นประจำ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของโซ่กับวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า 2 ใน 10 ผสมกลมกลืนมาก 1 ใน 10 ยังผสมกลมกลืนน้อยและ 7 ใน 10 ผสมกลมกลืนอยู่ในระดับปานกลาง

เพศหญิงมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนมากกว่าเพศชาย ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงจะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและติดต่อกับคนนอกชุมชนมาก จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและติดต่อกับคนนอกชุมชนน้อย ส่วนอายุและระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

สิริวัฒน์ คำวันสา โครงการลุ่มน้ำท่าจีน : ภาษาและวรรณกรรม จ.สุพรรณบุรี กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1.เพื่อศึกษาว่าในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน มีภาษาที่ยังใช้กันอยู่ที่ภาษา มีวรรณกรรมเรื่องใดบ้างและอยู่ในส่วนใดในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน 2. เพื่อศึกษาภาษาพูด ภาษาเขียน เอกสาร และวรรณกรรมท้องถิ่นเหล่านั้นให้ละเอียด 3.เพื่อศึกษาแนวโน้มของภาษาของชนกลุ่มน้อยว่ามีอิทธิพลอะไรต่อภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาเดิมของท้องถิ่นนั้นๆ มากน้อยแค่ไหน 4.เพื่อรวบรวมวรรณกรรมลายลักษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะในท้องถิ่นนั้นๆ ไว้ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยศิลปากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านภาษาไทยและวรรณกรรม การศึกษาภาษาลุ่มน้ำท่าจีนในครั้งนี้มุ่งเจาะจงศึกษาเฉพาะท้องถิ่นจังหวัดสุพรรณบุรีและคัดเลือกเฉพาะ 5 ภาษาย่อย คือ ภาษาลาวเวียง ภาษาลาวครึ่ง ภาษาลาวโสัง

ภาษากวยและภาษาเขมร แต่เมื่อออกศึกษาจริงได้พบว่ามีภาษาลาวใต้ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของลาวเวียง และภาษาลาวด่านซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของลาวครั่ง

แสงเพชร สุพร โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์: กรณีสืบค้นข้อมูลจาก ตำนานชนนอย อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2533

เป็นวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์โซ่ ที่เกี่ยวกับมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และศาสนาและสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นระบบความเชื่อ เศรษฐกิจ และการเมือง โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์โซ่เป็นทัศนะและแนวคิดที่ชาวโซ่ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่อดีตและส่งผลสู่สมาชิกปัจจุบัน จากการศึกษาโลกทัศน์ของชาวโซ่ที่มีต่อมนุษย์และสังคม พบว่าชาวโซ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มมอญ-เขมร ชอบอยู่ตามป่าทึบและภูเขา ชาวโซ่ยอมรับในอำนาจของเจ้าหน้าทีรัฐ เพราะเห็นว่าข้าราชการเป็นชนชั้นปกครอง ในการแต่งงานนิยมกันภายในกลุ่ม ให้ความสำคัญแก่บุตรชายมากกว่าหญิง เชื่อถือผู้นำของตนอย่างเคร่งครัด มีความภูมิใจในชาติกำเนิด และต้นตระกูลของชาวโซ่เป็นอย่างมาก ยึดถือการทำบุญโดยไม่เบียดเบียนสัตว์

ชาวโซ่มองโลกทัศน์ที่เห็นว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติอันประกอบด้วยธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ และธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวโซ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวโซ่จะผูกพันอยู่กับป่าไม้และภูเขา เห็นคุณค่าของธรรมชาติ แต่ธรรมชาติเหล่านี้มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของผีแถน ผีเมหลักซ์ ผีประจำธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันชาวโซ่ก็เชื่อเรื่องของกรรมเวร ความดีความชั่ว โชคชะตาโรศี การเข้าทรงผี การเหยา ซึ่งเป็นสิ่งที่ผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสนากับผี

โลกทัศน์ของชาวโซ่ได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านสังคม ชาวโซ่มีความผูกพันกันในกลุ่มเครือญาติและกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมากกว่าบุคคลภายนอก ด้านเศรษฐกิจ ชาวโซ่ยังคงดำรงการผลิตแบบยังชีพ ไม่เชี่ยวชาญการผลิตเพื่อขาย และไม่ค่อยรับเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษาและการสาธารณสุข

ศุภลักษณ์ นิลทะราช ประเพณีเจียะสลาของชาวกะโซ่บ้านพังแดง ตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร วิทยานิพนธ์มหาวิทยลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม พ.ศ. 2537

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานที่ศึกษาถึงองค์ประกอบและขั้นตอนของงานเจียะสลา คติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมของงานเจียะสลา และความสัมพันธ์ของงานเจียะสากับวิถีชีวิตของชาวกะโซ่บ้านพังแดง พบว่า ประเพณีเจียะสลา เป็นชื่อเรียกพิธีการแต่งงานของชาวกะโซ่ที่บ้านพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบและขั้นตอนของงานเจียะสลาซึ่งมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต สำหรับงานเจียะสลาในปัจจุบันได้รับเอาวัฒนธรรมและประเพณีของสังคมใกล้เคียงดัดแปลงให้เหมาะสม มีขั้นตอน ได้แก่ การทาบทามโดยหมอสื่อจัดหาหมอลีใช้เป็นตัวแทนเรียกคำสินสอด จากนั้นเป็นการสู่ขอ คู่ฤกษ์ยาม แล้วแต่ละฝ่ายจัดเตรียม

งาน ในวันงาน มีการแห่ขันหมาก ปู่ที่นอน มีการมอบพาขวัญ นำคู่บ่าวสาวมาสู่พาขวัญ จากนั้น มอบคำครอง หรือสินสอด มีการผูกแขนหมอสวด เพื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาว จากนั้นหมอสวดทำการสูตร ขวัญบ่าวสาว ผูกแขนบ่าวสาว จำขวัญหรือเสี่ยงทายบ่าวสาวด้วยกระดูกงูไก่ ตั้งสอนคู่บ่าวสาว สมมาญาติฝ่ายชาย ล้างเท้าสะไก่ และส่งตัวบ่าวสาว ขึ้นตอนและองค์ประกอบในงานเจียะส่า สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อทั้งในวัตถุสิ่งของ บุคคล เวลา สถานที่ และความเชื่อในสิ่งเหนือ ธรรมชาติ

ชาติชัย ฉายมงคล การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการพ่อนผีหมอของชาวโล้ อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร การศึกษาอิสระหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่มมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2543

การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพิธีกรรมการพ่อนผีหมอและการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการพ่อนผีหมอของโล้อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร โดยศึกษาจากเอกสาร และภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างคือหมอเหยาและผู้รู้ นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ปรากฏผลดังนี้

พิธีกรรมการพ่อนผีหมอของโล้ อำเภอดงหลวง ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็น พิธีกรรมที่ทำในเดือน 4 ของทุกๆ ปี ใช้เวลา 2 วันกับ 1 คืน เป็นการแสดงความกตัญญูตักเตือนและ เคารพต่อผีบรรพบุรุษ โล้เชื่อว่าหลังจากประกอบพิธีกรรมนี้แล้วจะทำให้โล้อยู่เย็นเป็นสุขพ้นจาก อันตราย และยังเชื่อว่าเป็นการบูชาพญานาครเพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาลเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการ ทำเกษตรในปีนั้นๆ จากการศึกษาพบว่าพิธีกรรมเปลี่ยนไปจากอดีต ดังนี้

การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมด้านองค์ประกอบเพื่อความเหมาะสมและสะดวกในการจัดหา เช่น การเช่นสรวงบูชามีการปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ในการเช่นสรวง วัสดุอุปกรณ์ที่เคยผลิตเองก็จัดซื้อ ตามท้องตลาดตามท้องสมัยนิยม เช่น ดอกกรักจากที่เคยเก็บจากหัวไร่ปลายนา ก็เปลี่ยนมาใช้ดอก พลาสติกแทน เหล้าขาวจากอดีตก็เปลี่ยนเป็นน้ำอัดลมและเหล้าขาวบ้างตามโอกาส

การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมด้านขั้นตอน ยังคงเหมือนเดิม จะปรับเปลี่ยนเฉพาะองค์ประกอบ ด้านเครื่องแต่งกาย วัสดุอุปกรณ์ในการเช่นสรวง การละเล่นพิธีกรรมในแต่ละขั้นตอน

การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมด้านความเชื่อ ยังคงคติความเชื่อเหมือนเดิม แม้จะปรับเปลี่ยน องค์ประกอบ ขั้นตอน วัสดุ แต่ก็ไม่ได้ทำให้คติความเชื่อของโล้ต่อพิธีกรรมนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การปรับเปลี่ยนเพียงเพื่อความอยู่รอดของพิธีกรรมและการสืบทอดพิธีกรรมของชาวโล้ อำเภอดง หลวง จังหวัดมุกดาหาร

กุลวดี แพทย์พิทักษ์ ภาษาของ หมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัด ตราด วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศิลปากร พ.ศ.2539

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาโครงสร้างของระบบเสียง คำ วลี และประโยคของภาษาของ ที่หมู่บ้านคลองแสง ตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด โดยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา 4 คน มีอายุระหว่าง 50-80 ปี จากการวิจัยพบว่า ระบบเสียงภาษาของมี 3 ชนิดคือ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และลักษณะน้ำเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาของแยกเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว 21 หน่วยเสียง พยัญชนะท้าย 13 หน่วยเสียง พยัญชนะควบกล้ำ 13 หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระในภาษาของแยกเป็น สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง มีเสียงสั้น 9 หน่วยเสียง เสียงยาว 9 หน่วยเสียง สระประสม 3 หน่วยเสียง ลักษณะน้ำเสียงมีทั้งหมด 3 ลักษณะ ระบบคำลักษณะคำภาษาของส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดี่ยว และคำสองพยางค์ หน่วยคำแบ่งเป็น หน่วยคำอิสระและหน่วยคำผูกพัน การสร้างคำมีการสร้างคำแบบ คำประสม คำประสม และคำซ้ำซึ่งส่วนมากเป็นแบบคำประสม วลีแบ่งเป็น 4 ชนิดคือ กริยาวลี สถานวลี และวิเศษณ์วลี ประโยคแบ่งเป็น 3 ชนิดคือ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่ง และประโยคคำถาม โดยมากมีการเรียงแบบ บทประธาน บทกริยา และบทกรรม

ศุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ การศึกษาและการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีตามวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวชองในภาคตะวันออก ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 2543

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหาความต้องการทางการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวชอง พื้นที่ศึกษาคือตำบลคลองพูน กิ่งอำเภอเขาชีมณู จังหวัดจันทบุรี วิธีการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสารและการออกภาคสนาม ซึ่งมีการสังเกต การสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระสงฆ์ ครู ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และเจ้าหน้าที่ของทางราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ชองเป็นชนพื้นเมืองเดิมอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกมานานแล้ว โดยเฉพาะในจังหวัดจันทบุรี ที่กิ่งอำเภอเขาชีมณู ทุกคนได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมาย นับถือศาสนาพุทธ และยังมีความเชื่อเรื่องผีอยู่ด้วย มีภาษาพูด ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างต่างไปจากคนไทยและยังถ่ายทอดกันอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะภาษาพูด และวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เมื่อการคมนาคมและการสื่อสารระหว่างตำบลกับตัวเมืองสะดวกขึ้นตามแผนพัฒนาจังหวัด ทำให้ชองมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับคนไทยในเมืองมากขึ้นจึงเหลือวัฒนธรรมน้อยลง ชาวชองมีการปรับตัวมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยในการดำรงชีวิตและติดต่อกับทางราชการตามกฎหมาย ในด้านการศึกษารัฐบาลได้ใช้นโยบายเดียวกับคนไทยทั่วไปตามข้อกำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 เป็นแนวทางจัดการศึกษา

2. การศึกษาในระบบโรงเรียนของเด็กชองในตำบลคลองพูนนั้นเด็กสามารถเรียนได้ถึง 12 ปี โรงเรียนได้จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ตามวัฒนธรรมไทย จัด

ห้องเรียนโดยไม่แบ่งแยกตามเชื้อชาติแต่ให้เรียนร่วมกัน ซึ่งไม่มีปัญหาขัดแย้งทางเชื้อชาติ ครูทุกคนเป็นคนไทย และไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับชนต่างวัฒนธรรมก่อน

3. การศึกษานอกโรงเรียนของเด็กและราษฎรชาวชองในตำบลคลองพลูได้รับบริการจากหน่วยงานของรัฐไม่มากนัก เพราะเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นครั้งคราว แต่มีการถ่ายทอดและเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา ประเพณี จากสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา กลุ่มเพื่อน และกลุ่มสังคมในพื้นที่

4. การพัฒนารูปแบบการศึกษาของชาวชองในตำบลคลองพลูตามนโยบายขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี นั้นสามารถทำได้เพราะในพื้นที่มีโรงเรียนทั้ง 2 ระดับตั้งอยู่ และเด็กในพื้นที่ส่วนใหญ่ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว แต่ควรปรับเนื้อหาและเพิ่มเติมเนื้อหาให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่รวมทั้งเพิ่มการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ควบนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าและมีประโยชน์มาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นการรักษาและสืบต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป และบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรมไทยได้อย่างกลมกลืน

หฤทัย นัยโมกษ์ การฟ้อนรำของชาวชอง : กรณีศึกษาหมู่บ้านกระทิง ตำบลพลวง อำเภอ มะขาม จังหวัดจันทบุรี วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ศิลปกรรมศาสตร์ (นาฏยศิลป์ไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย 2543

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการฟ้อนรำของกลุ่มชน ชาวชอง ในหมู่บ้านกระทิง จังหวัดจันทบุรี ช่วงปี พ.ศ.2541-2543 ดำเนินการ วิจัยโดยการศึกษาจากเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องกับ กลุ่มชนชาวชอง การสัมภาษณ์ ชาวชองในหมู่บ้านกระทิง เข้าร่วมสังเกตการณ์ ในการประกอบ พิธีกรรมจริง บ้านทีก เสียงและบันทึกเทปวิดีโอ สังเกตและจดบันทึกท่ารำจากการสาธิตการ ประกอบพิธีกรรม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียง วิเคราะห์และนำเสนอ

จากการศึกษาพบว่า การฟ้อนรำของชาวชอง มีปรากฏอยู่ใน 3 พิธีกรรมคือ พิธีแต่งงาน ใหญ่ พิธีเล่นผีหึ่ง และพิธีเล่นผีโรง พิธีแต่งงานใหญ่เป็นพิธีที่จัดขึ้น เมื่อมีการแต่งงานของลูกสาว คนโตในครอบครัวเท่านั้น และพบว่าการฟ้อนรำแทรก อยู่ในขั้นตอนการประกอบพิธี 3 พิธีคือ พิธีชนว้าวชนควาย พิธีไถ่นะเคียน และพิธี ชันไก่อ ช่วงที่ 1 เมื่อขบวนขันหมากแห่มาจากบ้าน เจ้าบ่าวที่ลานบ้านเจ้าสาว จะมี การแสดงชนว้าวชนควาย โดยชาย 2 คน สวมเขาวัวเขาควายเป็นมบน สิริยะ ออก ท่าทางต่างๆ ไล่ขวิดกันประมาณ 15-20 นาที โดยมีชายอีก 2-3 วัน กระทุ้งไม้ คั่นกะลา และเขย่ากระดิ่งโลหะให้จังหวะประกอบการออกท่าทาง ในช่วงที่ 2 เป็น การฟ้อนรำระหว่างที่หมอบ ปลุกผู้ประกอบพิธีทำพิธีไถ่นะเคียน ถือขวานปลู ฟ้อนรำ ทำท่าเดินวนรอบคู่บ่าวสาว ทำท่าทาง ไถ่นะเคียนสมมติที่เรียกว่าเซงเลง การฟ้อนรำในช่วงนี้ เป็นการฟ้อนรำโดยผู้ประกอบพิธี ช่วงที่ 3 เป็นการฟ้อนรำระหว่างที่ หมอบปลุกทำพิธีชันไก่อ ทำท่าทางเลียนแบบกิริยาของไก่อ เดินวนรอบคู่บ่าวสาว ส่วนใน พิธีเล่นผีหึ่ง และเล่นผีโรง เป็นพิธีที่ชาวชองกระทำเพื่อเซ่นไหว้ภูติผีบรรพบุรุษ โดย

เชยวัญญาณของบรรพบุรุษมาเข้าร่างทรง เพื่อไต่ถามทุกข์สุขกัน ในการเล่นผีหึ่ง และเล่นผีโรงนี้ พบว่ามีการฟ้อนรำแทรกอยู่ในระหว่างการเชยวัญญาณผีบรรพบุรุษ มาเข้าร่างทรง โดยร่างทรงจะออกท่าทางฟ้อนรำท่าทางต่างๆ ประกอบคำ ร้องโดยมีกลองและไม้กรับเป็นเครื่องกำกับจังหวะ เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการฟ้อนรำเป็นลักษณะที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการฟ้อนรำในพิธีแต่งงานมีไม้คั่นกะลาเป็นอุปกรณ์ที่ประดิษฐ์ ขึ้นทำด้วยไม้ไผ่ ด้านปลายสุดของไม้ไผ่ผูกด้วยกะลา ใช้กระทบให้เกิดเสียง เป็นจังหวะประกอบการฟ้อนรำ มีเพลงเป็นไม้ไผ่สานเป็นรูปกรวย เป็นสิ่งสมมติให้เป็นตัวไม้ ในพิธีโค่นตะเคียน ส่วนในพิธีเล่นผีหึ่งและเล่นผีโรง ผู้ฟ้อนรำใช้ผ้าขาวม้าเป็นอุปกรณ์ประกอบการฟ้อนรำท่าทางเพื่อสื่อให้ทราบว่าวิญญาณผี บรรพบุรุษที่มาเข้าร่างทรงนั้นเป็นใคร กลองที่ใช้ตีประกอบจังหวะมีลักษณะ คล้ายกลองยาว แต่มีขนาดเล็กกว่า การฟ้อนรำของชาวซอง เป็นส่วนสำคัญในการประกอบพิธีกรรม ทั้ง 3 พิธี

สังเกตได้ว่าปัจจุบันการประกอบพิธีทั้ง 3 พิธีนั้น มีการประกอบพิธีกรรมลดน้อย ลงจากเดิมมาก เนื่องจากการแต่งงานของลูกสาวคนโตในพิธีการแต่งงานใหญ่นั้นหาก เป็นการแต่งกายกับชนอื่นที่ไม่ใช่ชาวซองก็จะไม่มีการประกอบพิธีนี้ขึ้น ส่วนพิธีเล่น ผีหึ่งและเล่นผีโรงชาวซองก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญ และจัดการประกอบพิธีนี้ลดน้อย ลงกว่าเดิม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากค่านิยม และความเชื่อเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษ ลดน้อยลง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้การฟ้อนรำของชาวซองสูญหายไป จึงควรรักษา และสืบทอดการฟ้อนรำ อันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาวซองนี้ไว้คง อยู่สืบต่อไป นอกจากนั้นควรมีการศึกษาและรวบรวมเกี่ยวกับการฟ้อนรำของชาวซองในหมู่บ้านอื่นๆ และในจังหวัดใกล้เคียงที่ยังคงมีชาวซองอาศัยอยู่ ทั้งนี้เนื่องจาก อาจพบรูปแบบและลักษณะการฟ้อนรำที่แตกต่างไปจากการฟ้อนรำของชาวซอง ในหมู่บ้านกระทิง

อิสระ ชูศรี แผนทีภาษาของถิ่นต่างๆ ในจังหวัดจันทบุรี : การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (จีไอเอส) วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ภาษาศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหิดล พ.ศ. 2544

การศึกษานี้เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นระดับความเหมือนและความต่างของภาษาของถิ่นต่างๆ ในจังหวัดจันทบุรีและการจัดทำแผนที่แสดงข้อมูลดังกล่าว โดยประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หรือจีไอเอส นอกจากพิจารณาด้านภาษาศาสตร์แล้ว การศึกษานี้ยังพิจารณาถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ เช่น ระยะทางและสิ่งกั้นขวาง เพื่อแสดงภาพรวมของพื้นที่ที่มีการใช้ภาษาของ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าภาษาของในจังหวัดจันทบุรี แบ่งได้เป็น 3 ภาษาถิ่น ซึ่งต่างจากการศึกษาของ Martin (1974a) ที่เคยแบ่งภาษาของ ออกเป็น 2 ภาษาถิ่น ได้แก่ ของล่อและของเฮิบ ผู้วิจัยเสนอว่าภาษาถิ่นของล่อตามการแบ่งของ Martin นั้นยังสามารถแบ่งออกได้ 2 ส่วนย่อยได้ตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เป็นภาษาถิ่นทางเหนือและใต้ของอำเภอ เขาคิชฌกูฏ ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกของเขาสอยดาว ขณะที่ภาษาของเฮิบนั้นใช้พูด ในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน ทางตะวันออกของเทือกเขา แต่

ในปัจจุบันมีผู้พูดอยู่เพียง จำนวนน้อย และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ควรจะมีการทบทวนการใช้เกณฑ์แบ่งภาษาของถิ่น ตามที่ Headley (1985) เคยเสนอไว้ว่า ให้ใช้เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงทางเสียงจากการสืบสร้างภาษาเปิยริคดั้งเดิมในของลอและในของเฮิบเป็นตัวกำหนดของเขตเพียงประการเดียว ผู้วิจัยเสนอว่าควรมีการแบ่งใหม่โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของรูปสืบสร้างด้วย กล่าวคือ ในภาษาของถิ่นเหนือ หรือของลอและในภาษาของถิ่นใต้ หรือของลอ และภาษาของถิ่นตะวันออก หรือของเฮิบ

ข้อนำสังเกตคือ การแบ่งภาษาของอีกหนึ่งถิ่น คือ ของล่อนี้ได้กลายเป็นจุดเชื่อมของการแบ่งกลุ่มภาษาของถิ่น การแบ่งภาษาของออกเป็น 3 ถิ่นเช่นนี้ ยังสอดคล้องกับความเข้าใจ ของผู้พูดภาษาของจำนวนมาก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการประยุกต์ใช้ระบบจีไอเอสกับการจัดทำแผนที่ภาษาถิ่น จะเป็นประโยชน์สำหรับการทำงานของนักภาษาศาสตร์ทั่วไป ซึ่งต้องการเครื่องมือสำหรับ ศึกษาการกระจายของข้อมูลทางภาษาศาสตร์ตามตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ส่วนงานศึกษาอีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มญฮูกร และกลุ่มละว้า (ก๋อง) ยังไม่พบวิทยานิพนธ์ที่เคยศึกษาเรื่องนี้ในประเทศไทย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการและการออกแบบศูนย์เรียนรู้

สุทัศน์ สังข์สนธิ การจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์บ้านอีสาน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ศิลปศาสตร์ (ไทยคดีศึกษา-เน้นสังคมศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. พ.ศ. 2536

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย (1) เพื่อจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์บ้านอีสานเรื่องเครื่องมือจับสัตว์น้ำ (2) เพื่อศึกษา ความรู้ ความเข้าใจ หลักการชมนิทรรศการของผู้ชม และ (3) เพื่อศึกษาเจตคติของผู้ชมที่มีต่อนิทรรศการ กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบกำหนดสัดส่วน (QUOTA SAMPLING) จากกลุ่มผู้ชมนิทรรศการระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2536 เป็นจำนวน 90 คน เป็นชาย 44 คน และเป็นหญิง 46 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 4 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นนิทรรศการเรื่องเครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นที่พิพิธภัณฑ์บ้านอีสาน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ส่วนที่สองเป็นแบบประเมินการจัดนิทรรศการสำหรับผู้มีประสบการณ์ใช้ประเมินนิทรรศการ ส่วนที่สามเป็นแบบวัดเจตคติของผู้ชมที่มีต่อนิทรรศการ และส่วนสุดท้ายเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจของผู้ชมนิทรรศการ

ผลการวิจัย นิทรรศการเรื่องเครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ผู้วิจัยได้จัดตั้งขึ้นที่พิพิธภัณฑ์บ้านอีสาน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นนิทรรศการที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสมแก่การนำเสนอต่อผู้ชมโดยทั่วไป เพราะเหตุผลดังต่อไปนี้ 1. นิทรรศการได้ผ่านเกณฑ์การประเมินจากผู้มีประสบการณ์ทางด้านศิลปะด้านพิพิธภัณฑ์และด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา 2. นิทรรศการสามารถให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ชมในเรื่องที่จัดเป็นอย่างดี ทำให้ผู้ชมมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือจับสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น 3. ผู้ชมนิทรรศการมีระดับเจตคติต่อนิทรรศการอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในด้านการมองเห็นคุณค่าและด้านการรวบรวมสร้างมโนทัศน์ สามารถทำให้ระดับเจตคติของผู้ชมทั้งสองด้านนี้อยู่ในระดับสูงมาก ดังนั้นขั้นตอนการจัดและวิธีการที่ผู้วิจัยได้ใช้ ในการจัดนิทรรศการจึงสมควรที่จะได้รับการเผยแพร่ต่อไป

จิตรพงศ์ วงศ์อุปราช การออกแบบสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบสำหรับนิทรรศการเคลื่อนที่เรื่องความรู้เรื่องเอดส์ วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. (วัฒนธรรมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2540

ในปัจจุบัน วิกฤติการณ์โรคเอดส์เป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย จำนวนของผู้ติดเชื้อไวรัส HIV และผู้ป่วยโรคเอดส์ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะได้มีการณรงค์และเผยแพร่ความรู้โรคเอดส์ ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงปัญหาโรคเอดส์เพิ่มมากขึ้นโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และอื่นๆ ก็ตาม อย่างไรก็ตามประชาชนยังคงมีความรู้เรื่องโรคเอดส์ไม่เพียงพอและเป็นผลให้ละเลยต่อปัญหาโรคเอดส์ ดังนั้นการนำความรู้เรื่องโรคเอดส์นี้ไปสู่ประชาชนโดยตรง จึงเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้ประชาชนได้รับรู้และตระหนักถึงปัญหาโรคเอดส์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ซึ่งมีความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จากเหตุผลข้างต้นการเผยแพร่ความรู้โรคเอดส์ในสังคมไทยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ และมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบความรู้โรคเอดส์ก็เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่จะนำเสนอความรู้โรคเอดส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะมีทั้งข้อความตัวอักษร รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว/ภาพวิดิทัศน์ และเสียงที่เป็นระบบสื่อโต้ตอบ อันเป็นรูปแบบการสื่อสาร ความรู้ 2 ทาง (Two-way Communication) ผู้ใช้สามารถโต้ตอบกับสื่อเพื่อศึกษาค้นหาความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ได้อย่างรวดเร็วและสามารถศึกษาย้อนกลับไปได้ตามต้องการ

นอกจากนี้เรายังสามารถนำสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบเรื่องความรู้โรคเอดส์นี้ไปใช้งานรูปของแผ่น CD-ROM บนเครื่องคอมพิวเตอร์ระบบมัลติมีเดียสำหรับ ศึกษาเรียนรู้ความรู้เรื่องโรคเอดส์อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ในรูปของหนังสือและนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ วิทยานิพนธ์นี้มีแนวคิดเกี่ยวกับการนำสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบเรื่องความรู้โรคเอดส์ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นไปติดตั้งไว้กับนิทรรศการเคลื่อนที่ โดยบรรจุไว้ในยานพาหนะในรูปแบบของหน่วยเคลื่อนที่ เนื่องจากต้องการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์สู่ประชาชน ในประเทศไทยได้อย่างทั่วถึง โดยอาศัยใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่เป็นเครื่องมือ นอกจากนี้วิทยานิพนธ์นี้ยังนำเสนอรูปแบบของสื่อมัลติมีเดียระบบสื่อโต้ตอบต้นแบบและแนวคิดการใช้งานในรูปแบบของหน่วยเคลื่อนที่ แม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่ แต่ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถนำไปพัฒนาเป็นเครื่องมือสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในการเผยแพร่ความรู้ได้ในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน่วยงานที่ให้บริการทางด้านการศึกษา เช่น พิพิธภัณฑ์หรือ ศูนย์บริการข้อมูลสารสนเทศต่าง

ศูนย์มหาอำมพรพฤกษ์ การศึกษาแนวทางจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เขตบางกะปิ
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต การศึกษา (การศึกษาผู้ใหญ่) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ ประสานมิตร พ.ศ.2540

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับชุมชนในเขตบาง
กะปิ กรุงเทพมหานคร โดยเลือกศึกษากับชุมชนร่วมกันสร้าง ซึ่งตั้งอยู่ในซอยลาดพร้าว 101 ถนน
ลาดพร้าว แขวงคลองจั่น มีเนื้อที่ 13 ไร่ มี 200 หลังคาเรือน ประชากร 875 คน เหตุที่เลือกศึกษาใน
ชุมชนแห่งนี้เพราะมีศักยภาพพอที่จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ได้ ทางเขตบางกะปิประสงค์จะให้
ชุมชนนำร่องที่จะนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนอื่นอีกด้วย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย
เชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน
ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ ผู้สนับสนุนภายนอกชุมชน เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานชุมชน ผู้นำหรือ
คณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ และประชาชนที่เป็นสมาชิกของชุมชน
ผลการวิจัยสรุปได้ 10 ประเด็น เกี่ยวกับการจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนร่วมกันสร้างดังนี้ 1. ควร
ใช้อาคารของศาลาประชาคมที่มีอยู่แล้วปรับมาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน 2. สื่อและวัสดุ
อุปกรณ์ที่ควรจัดหาสำหรับศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ หนังสือพิมพ์รายวัน วารสาร และหนังสือต่างๆ
เพื่อจัดทำห้องสมุดและควรมีมุมหนังสือสำหรับเด็ก ส่วนอุปกรณ์อื่นๆที่ควรมี ได้แก่ อุปกรณ์ฝึก
วิชาชีพ โทรทัศน์และวีดีโอ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องขยายเสียง ป้ายประกาศ เครื่องอำนวยความสะดวก
ต่างๆ เช่น พัดลม โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องพิมพ์ดีด ตู้เอกสารและอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาต่างๆ 3.
อาคารสถานที่ควรจัดเป็นห้องโล่งๆไม่ควรกั้นเป็นห้องที่ถาวร โดยจัดเป็นมุมต่างๆและสามารถ
ปรับใช้สำหรับกิจกรรมต่างๆได้ 4. ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ควรมีการประสานงานกับกรรมการ
ชุมชนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ให้เข้าใจ และจัดให้โครงการนี้อยู่ในแผนพัฒนาของคณะกรรมการ
ชุมชน 5. กิจกรรมที่ควรจัดในศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การฝึกอบรมวิชาชีพสำหรับกลุ่มแม่บ้านและ
กลุ่มเยาวชน การอบรมความรู้ทั่วไปที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การให้ข้อมูลข่าวสารที่
เป็นประโยชน์ กิจกรรมการออกกำลังกายและรักษาสุขภาพ และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน 6. ควร
มีคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่เขตเป็นกรรมการและเลขานุการ
7. ในการให้บริการของศูนย์การเรียนรู้ ควรมีการประชาสัมพันธ์แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มีการ
กำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้บริการอย่างชัดเจน และเปิดโอกาสให้คนภายนอกชุมชนมาใช้
บริการได้ ระยะแรกควรเป็นบริการหนังสืออ่านก่อนแล้วขยายไปยังเรื่องอื่นตามโอกาสและความ
พร้อม 8. งบประมาณในระยะเริ่มแรกต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนก่อนและขอความสนับสนุน
จากสำนักงานเขตและ หน่วยงานเอกชนอื่นต่อไป 9. สำนักงานเขตอาจให้ความช่วยเหลือศูนย์การ
เรียนรู้ได้ในเรื่องการจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้ การฝึกอบรมวิชาชีพ จัดงบประมาณปรับปรุงศาลา
ประชาคม ให้คำแนะนำและประสานงาน 10. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

อยู่ที่ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ดังนั้นสำนักงานเขต จะต้อง สร้างความเข้าใจ และ ประสานงานกับคณะกรรมการชุมชนและ สมาชิกในชุมชนอย่างจริงจัง

วิกรม วงษ์สุวรรณ การพัฒนาชุดจัดแสดงนิทรรศการเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต การศึกษา(เทคโนโลยีทางการศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. พ.ศ.2543

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพชุดจัดแสดง นิทรรศการ เรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โดยการนำสื่อหลายๆประเภทมาใช้ในการ นำเสนอเนื้อหา เช่น สื่อของจริง สื่อมัลติมีเดีย และสื่อวงจรบันทึกเสียง ผู้ใช้สามารถเลือกศึกษา เนื้อหาที่จัดแสดงจากส่วนใดก่อนก็ได้ตามความพอใจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ จำนวน 72 คน โดยแบ่งการทดลองเป็น 3 ครั้ง ดังนี้ การทดลองครั้งที่ 1 จำนวน 3 คน กับนิสิต ปริญญาตรี การทดลองครั้งที่ 2 จำนวน 9 คน กับนิสิตปริญญาตรี การทดลองครั้งที่ 3 จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 40 คน และบุคคลทั่วไปที่สนใจ จำนวน 20 คน ที่เข้าชมชุดจัดแสดงนิทรรศการเรื่อง คอมพิวเตอร์ ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบไม่เจาะจง โดยให้กลุ่มตัวอย่างทดลองใช้ชุดจัดแสดง นิทรรศการ เรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ แล้วทำแบบประเมิน นำมาหาค่าเฉลี่ยเลข คณิตและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาปรากฏว่า ชุดจัดแสดงนิทรรศการเรื่องความรู้ เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพในด้านการออกแบบ การใช้งาน ความ ปลอดภัย และการ บำรุงรักษาอยู่ในระดับดี

อินทิรา ฉลาดปฐู การเสนอแนวทางเพื่อออกแบบนิทรรศการหุ่นวังหน้า วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต. (วัฒนธรรมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2544

การจัดแสดงหุ่นวังหน้าที่พระที่นั่งทักษิณามุขในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ใน ปัจจุบันนี้ยังมีได้นำเสนอสารัตถะตลอดจนศิลปะที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการแสดงหุ่น ดังนั้นเมื่อผู้ชมเข้าชม นิทรรศการจึงไม่สามารถรับรู้เรื่องราวต่างๆ ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาเพื่อเสนอแนวทางสำหรับการ ออกแบบนิทรรศการใหม่ให้เหมาะสม ซึ่งวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะเสนอ แนวทางเพื่อออกแบบนิทรรศการหุ่นวังหน้า โดยอาศัยการตีความจากการศึกษาประวัติความเป็นมา และสาระสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวหุ่นวังหน้า ในการศึกษาใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิเป็นหลัก ผสมผสานกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหุ่น-โขน-ละคร และนัก ออกแบบนิทรรศการ

ผลการศึกษาได้จากการศึกษาทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา การสร้าง การเชิดหุ่น ตลอดจนแนวคิดในการจัดนิทรรศการ ซึ่งสามารถนำสาระความรู้มาใช้ในการออกแบบเพื่อจัด แสดงนิทรรศการได้ ส่วนแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อถอดความหมาย เรื่องราวต่างๆเหล่านี้ผ่านสื่อ อันพยายามแสดงให้เห็นว่าวัตถุหรือหุ่นวังหน้านั้นสามารถเล่าเรื่องได้

โดยอาศัยการตีความและถ่ายทอดที่เหมาะสม ผู้วิจัยพบว่าพระที่นั่งทักษิณารักษ์ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร มีข้อจำกัดหลายประการที่ไม่เหมาะในการจัดแสดง จึงได้ใช้แผนผังพื้นที่พระที่นั่งวสันตพิมานมาประกอบแนวคิดในการออกแบบ ผู้วิจัยใช้แก่นเรื่อง (Theme) เป็นหลัก โดย แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หัวข้อ คือ 1.) ด่านนหุ่่นไทย : มหรสพไทยโบราณเพื่อความบันเทิง 2.) หุ่นวังหน้า : ประณีตศิลป์แห่งพระราชวังบวรสถานมงคล 3.) รามายณะในการแสดง 4.) ภูมิปัญญาช่างไทยในงานหุ่น (วังหน้า) ต่อจากนั้นได้ใช้จินตนาการสร้างภาพลักษณ์ขึ้น และกำหนดสื่อสิ่งแสดงตามเนื้อเรื่อง

ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่ากระบวนการสร้างเนื้อหาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะขั้นตอนการออกแบบที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องใช้การตีความจากสิ่งที่เป็นนามธรรมมาสู่รูปธรรม และมีภาพลักษณ์เป็นตัวเชื่อมเพื่อประสานความเข้าใจระหว่างนักพิพิธภัณฑสถานกับนักออกแบบนิทรรศการให้เกิดความคิดเห็นในแนวเดียวกัน ร่วมกับเรื่องของจิตวิทยาการรับรู้และความสัมพันธ์ของร่างกายมนุษย์กับการออกแบบด้วย อนึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า การออกแบบด้วยสื่อจึงมีส่วนร่วมที่สำคัญกับการรับรู้ของผู้ชม เพราะสื่อเป็นตัวกระตุ้นที่สามารถดึงดูดผู้เข้าชมเข้าใจได้ดี อย่างไรก็ตามองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ จำเป็นต้องเกี่ยวพันกันและสอดคล้องกันในความพอดีอันจะส่งผลให้การออกแบบนิทรรศการประสบผลสำเร็จตามแนวทางที่วางไว้

สรุปการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาที่ทบทวนดังกล่าวสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ งานเอกสารที่เกี่ยวกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ภาษาดกอยู่ในภาวะวิกฤติกับงานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดนิทรรศการและการออกแบบศูนย์เรียนรู้ การทบทวนงานทั้ง 2 ลักษณะได้แสดงให้เห็นว่า งานวิจัยหรืองานวิทยานิพนธ์ในระดับอุดมศึกษาไทยมีการศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่เป็นที่รู้จักของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย เช่น กลุ่มชอง กลุ่มก๊อง หรือกลุ่มโซ่ น้อยมาก ยิ่งไม่นับกลุ่มอื่นๆ ที่ขาดการรับรู้ หรือถ้ามีการศึกษา ก็เป็นการศึกษาเฉพาะเรื่องการผสมผสาน ภาษา วรรณกรรม โลกทัศน์ ประเพณี พิธีกรรม เพียงเท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงการศึกษาเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะทางเท่านั้น งานศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมา ลักษณะการดำรงชีวิต ยังมีน้อยมาก

ส่วนงานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบนิทรรศการก็จะเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ งานออกแบบสื่อมัลติมีเดียเพื่อใช้ในการทดลองหรือสุ่มตัวอย่างต่างๆ งานออกแบบที่จะแสดงประวัติศาสตร์ เรื่องราว วิถีชีวิต ของกลุ่มชนชาติพันธุ์ในเมืองไทยยังมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเลย

ฉะนั้นงานศึกษาครั้งนี้จึงแตกต่างจากงานศึกษาที่ผ่านมาดังข้างต้น คือ จะเป็นการรวมงานศึกษาทั้ง 2 ลักษณะเข้าด้วยกัน เป็นการนำสื่อรูปแบบต่างๆ เข้ามาใช้ในการนำเสนอเรื่องราว วิถีชีวิต ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นที่รู้จักน้อยในเมืองไทย ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่างานครั้งนี้จะช่วยขยายผลการรับรู้เรื่องราวกลุ่มชาติพันธุ์ให้แพร่ขยาย และเป็นที่ยอมรับของคนอื่นๆ มากยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก โดยสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary source) และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากชาวบ้านในพื้นที่โครงการวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย โดย ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่วางไว้แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลข้อมูลในลักษณะการออกแบบศูนย์การเรียนรู้

การเลือกพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกศึกษาผ่านพื้นที่ที่กลุ่มวิฤตติไกล่ลู่ญดำเนินวิถีชีวิตอยู่จำนวน 7 พื้นที่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการออกแบบเบื้องต้น

1. กลุ่มวิฤตติไกล่ลู่ญ ได้แก่ กลุ่มซอง, กลุ่มญัฮกูร, กลุ่มโซ (ทะวืง) และกลุ่มละว้า (ก่อง)
2. กลุ่มวิฤตติชายแดน ได้แก่ กลุ่มมลายูถิ่น (สามจังหวัดชายแดนภาคใต้), กลุ่มเขมรถิ่นไทย (ชายแดนด้านตะวันออกและชายแดนด้านตะวันออกเฉียงเหนือ) และกลุ่มมอญ (ชายแดนด้านตะวันตก)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research)

ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) โดยแบ่งที่ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1.1 เอกสารทางวิชาการ ได้รวบรวมเอกสารประเภทหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ
- 1.2 เอกสารประเภทอื่นๆ ได้แก่ บทความจากวารสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย
- 1.3 เอกสารแบบเฉพาะเจาะจง คือ ข้อมูลจากโครงการวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย โดย ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ

2. การจัดหมวดหมู่และการเรียบเรียงข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบมาแล้ว จะนำข้อมูลมาจัดระเบียบโดยการแยกข้อมูลเพื่อให้สามารถจัดระบบข้อมูลได้ตามลำดับเหตุการณ์และเรียบเรียงเนื้อหาสาระให้เป็นระบบที่

ชัดเจนมากขึ้น ทำให้ทราบว่ามีความข้อมูลในเรื่องใดบ้างที่ยังไม่เพียงพอที่จะทำการศึกษา เพิ่มเติม และ ข้อมูลใดบ้างที่ไม่เกี่ยวข้องก็จะทำการตัดออกไป

การผลิตและจัดทำศูนย์การเรียนรู้

1. ขั้นตอนการเตรียม

1.1 ทำการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญที่สุดที่จะมาในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ คือ ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ในโครงการวิจัยท้องถิ่นทั้ง 11 โครงการ และ กลุ่มเป้าหมายรองลงมา คือ นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปที่จะใช้พื้นที่ศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถออกแบบศูนย์เรียนรู้ได้สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยคำนึงถึง ลักษณะทั่วไป และลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ อายุ ระดับความรู้ สังคม เศรษฐกิจ และ วัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย

1.2 รวบรวมข้อมูล ทรัพยากรสารสนเทศ (Information Resources) ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ทั้งในส่วนเนื้อหา (Materials) การพัฒนา และการออกแบบ (Instruction Development) และสื่อในการนำเสนอ (Instructional Delivery Systems) และทรัพยากรในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาได้แก่ ตำรา หนังสือ วารสารทางวิชาการ หนังสืออ้างอิง สไลด์ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง วิดีโอต่างๆ

2. ขั้นตอนการออกแบบ

แบ่งเป็นการออกแบบศูนย์การเรียนรู้ และการออกแบบนิทรรศการ

การออกแบบศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- การกำหนดพื้นที่/จัดแบ่งพื้นที่ ในการนำเสนอตัวตน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดน-ชายขอบ ผ่านสาระองค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกันระหว่างศูนย์การเรียนรู้และกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งในปัจจุบันองค์ความรู้ที่จะนำมาเสนอในศูนย์การเรียนรู้ นี้ จะได้มาจากการศึกษา/วิเคราะห์/สังเคราะห์โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 11 โครงการ คือ

1. โครงการวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ต.ตะเลียบทอง และ ต.คลองพลู กิ่งอ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี”
2. โครงการ “การศึกษาความรู้ชาวของเรื่องพืชคลุม-กล้า (รุ่นท่าก-รุ่นเชอ) โดยใช้ภาษาของเป็นแนวทางในการศึกษา”
3. โครงการ “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวของเป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม”
4. โครงการ “การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”
5. โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครื่องมือ บุคลากร และเครือข่าย ในการเตรียมความพร้อมแก่ชุมชน เพื่อการเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต”

6. โครงการ “ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมละว้า (ก๋อง) บ้านกกเชียง ตำบลห้วยขมิ้น อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี”
7. โครงการ “พัฒนาเครือข่ายฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมท้องถิ่นญ้อ ตำบลนาขามก๊าก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”
8. โครงการ “การอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ตำบลปทุมวาปี อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
9. โครงการ เรื่อง “การพัฒนาภาษาและการวางแผนการใช้ภาษามลายูถิ่น (มลายูปาตานี) เพื่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้”
10. โครงการพจนานุกรมภาษามลายูปาตานี มาเลเซีย และไทย ฉบับเพื่อการศึกษาและการสื่อสารเบื้องต้น
11. โครงการทำศัพทานุกรมภาษามลายูถิ่น มาเลเซีย อาหรับ ไทย และอังกฤษเพื่อประกอบการสอน

โดยองค์ความรู้ที่จะเอากมานำเสนอในศูนย์การเรียนรู้จะเกิดจากการตอบ โจทย์การออกแบบศูนย์ที่สำคัญว่า **“แนวทางการทำให้ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มวิฤติใกล้สูญและกลุ่มวิฤติชายแดนมีความยั่งยืนต่อไปในวันข้างหน้า และสามารถเป็นแนวทางให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ควรนำเสนอในเรื่องใดบ้าง”** โดยเนื้อหาที่จะนำเสนอจะเน้นเรื่องความภาคภูมิใจของกลุ่มในด้านต่างๆที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆเป็นสำคัญ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณีในรอบ 12 เดือน ความหลากหลายของภาษา ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านต่างๆ (อาหาร, สิ่งทอ, การเกษตร, สุขภาพ)

- กำหนดวัตถุประสงค์ โดยตั้งเป้าหมายว่าเมื่อกลุ่มเป้าหมายเรียนรู้เรื่องราวจนจบ ผู้ชมจะได้รับความรู้ในเรื่องอะไรบ้าง เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยสามารถออกแบบศูนย์เรียนรู้ในแต่ละส่วนให้เหมาะสม รวมทั้งการเลือกวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมได้อย่างสอดคล้องด้วย

- ออกแบบศูนย์การเรียนรู้ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในข้างต้น โดยยึดกรอบแนวคิดที่ว่า “วิถีชีวิตของกลุ่มชนชาติพันธุ์ชายแดน-ชายขอบ เป็นวิถีชีวิตที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชนกลุ่มต่างๆที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการกลายมาเป็นประเทศไทยได้ในปัจจุบัน แม้ว่าวันนี้วิถีชีวิตของพวกเขาก็จะถูกผู้คนในสังคมลดความสำคัญ แต่ไม่ได้หมายความว่าวิถีชีวิตของพวกเขาก็จะหายไป หน้าที่ของนักวิชาการ คือ การทำให้ตัวตนของพวกเขาก็ถูกลดความสำคัญลงให้ปรากฏตัวตนขึ้นอีกครั้งหนึ่ง” เป็นสำคัญ

การออกแบบการใช้พื้นที่และตัวนิทรรศการ ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- การออกแบบสัญลักษณ์ (logo) ของศูนย์การเรียนรู้ เพื่อใช้สื่อความหมายและใช้เป็นตัวแทนของการจัดงานทั้งหมด

- การออกแบบผังการจัดงาน คือ การออกแบบแผนผังในภาพรวมของนิทรรศการทั้งหมด เพื่อให้เห็นรูปแบบและโครงสร้างของศูนย์การเรียนรู้ว่าเป็นอย่างไร ส่วนใดคือจุดเปิดงาน จะวาง logo อย่างไร ตรงไหน มีการจัดสวน (landscape) หรือไม่ ใช้บอร์ดขนาดใด จำนวนเท่าใด โดยให้มีความสัมพันธ์กับขนาดของพื้นที่ที่กำหนดไว้ และจะมีวัสดุอุปกรณ์อื่นๆ มาประกอบมากน้อยแค่ไหน เช่น ของจริง หุ่นจำลอง เอกสาร คอมพิวเตอร์ ฯลฯ โดยจะจัดวาง ตรงไหน รวมทั้งการติดตั้งดวงไฟให้แสงสว่าง การกำหนดทางเดินของผู้ชมนิทรรศการให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอน เพื่อให้ผู้ชมรู้ว่าควรทำอะไรก่อนหลัง และมีเนื้อที่กว้างพอที่จะให้ผู้ชมเดินได้สะดวกทั่วถึง

- การออกแบบสื่อที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ ข้อมูลที่ใช้ในการจัดนิทรรศการ บางครั้งมีลักษณะเป็นนามธรรม หรือมีความสลับซับซ้อน จำเป็นต้องออกแบบโดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น แผ่นภาพ เอกสาร แผ่นพับ ของจริง หุ่นจำลอง ฯลฯ เพื่อให้ผู้ดูสนใจและ เข้าใจในเรื่องราวเนื้อหาที่น่าสนใจได้เร็วขึ้น ในการออกแบบดังกล่าวสิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึงคือ บุคคลเป้าหมายคือใคร เช่น ชาวบ้าน นักวิชาการ นักศึกษา หรือกลุ่มอาชีพอื่นๆ เพื่อจะได้ออกแบบให้ตรงกับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย

- การออกแบบที่ติดตั้งหรือบอร์ดรูปแบบต่างๆ หลังจากที่ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการนำเอาสื่อประเภทต่างๆ มาใช้ในการจัดนิทรรศการแล้ว จำเป็นที่จะต้องจัดวางสื่อลง บนที่ติดตั้ง เช่น บอร์ดรูปแบบต่างๆ ชั้นวางต่างระดับ กล่อง ฉากหลัง ฯลฯ การออกแบบที่ติดตั้งควรให้กลมกลืน สอดคล้องกับสื่อหรือวัตถุสิ่งของที่นำมาจัดแสดง บางครั้งอาจใช้วัสดุ ตกแต่ง เช่น ผ้า ต้นไม้ แสง สี ฯลฯ เป็นการสร้างบรรยากาศให้มีสีสันสวยงาม แต่ต้องไม่โดดเด่นกว่าสื่อที่นำมาจัดแสดง

ผู้วิจัยให้ความสำคัญทั้งการออกแบบศูนย์การเรียนรู้และการออกแบบนิทรรศการ เนื่องจากเนื้อหาที่จะเกิดขึ้นในศูนย์การเรียนรู้และองค์ความรู้ที่น่าสนใจนั้นจะเป็นแนวทางสำคัญในการนำไปสู่การฟื้นฟูภาษาและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และตัวของศูนย์การเรียนรู้เองจะทำหน้าที่ 3 ด้าน คือ การเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อเผยแพร่ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มวิฤติไกลี่สูญ, การเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมด้านต่างๆของกลุ่ม และการเป็นพื้นที่ใช้สอยของสำนักงานศูนย์การเรียนรู้

การบริหารงานศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติในฐานะแหล่งเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้จะมีระบบการบริหารจัดการผ่านแนวคิดเรื่องศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิต ซึ่งหมายถึง การเป็นพื้นที่นำเสนอเรื่องราวต่างๆ ทั้งในรูปแบบของหนังสือ ข้อมูล นิทรรศการ สื่อมัลติมีเดีย หลากหลายรูปแบบ มีพื้นที่กิจกรรมออกแบบประเพณีที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยไม่จำกัดกรอบด้วยแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง เป็นพื้นที่สำหรับการสื่อสารทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีบรรยากาศที่สร้างสรรค์และเพลิดเพลินกับการเรียนรู้ ทั้งยังมีโครงสร้างและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เข้ากับโลกตะวันออก ซึ่งเป็นโลกที่คุ้นเคยของกลุ่มชาติพันธุ์

การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้มีประสิทธิภาพจะดำเนินการภายใต้การบริหารงานของ คณะกรรมการร่วมระหว่างสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทกับหัวหน้า โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยยึดความคิดเรื่อง “ศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิต” เป็นแนวคิดในการดำเนินงานเป็นสำคัญโดยนำหลักการบริหารพิพธิภัณฑ์ที่หมายถึง การให้ การศึกษาแก่สาธารณะชนและการสร้างเอกลักษณ์ของสังคมควบคู่กันไปมาใช้เป็นหลักการบริหาร

สถานที่ที่จะจัดทำศูนย์การเรียนรู้ จะเป็นสถานที่ที่ไม่ใหญ่โตจนเกินไป เพราะจะได้ไม่หมด เปลืองค่าใช้จ่ายในการดูแลซ่อมแซม รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจ้างคนหรือยามรักษาสถานที่ ใน ขณะเดียวกันควรเป็นสถานที่ปลอดภัยไม่ถูกโจรกรรมหรือเกิดปัญหาเรื่องไฟไหม้โดยง่าย และที่ สำคัญจะต้องมีที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะนำมาจัดแสดง หมุนเวียนตามฤดูกาล

ในการนำเสนอวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นจะมีการจัดทำข้อมูลเพื่อให้ผู้ชมได้มีโอกาส เรียนรู้อย่างละเอียดมากยิ่งขึ้น การจัดแสดงจะไม่นำเสนอมากจนล้นตา จะใช้หลักการหมุนเวียน ตามฤดูกาลผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์ การหมุนเวียนนี้ทำให้สามารถจัดการแสดงได้หลากหลายวิธี เช่น มีเดือนแห่งการทำนา ก็จัดเรื่องการทำนาทั้งหมด มีเดือนแห่งการทอผ้า ก็จัดเรื่องการทอผ้า ทั้งหมด แล้วเปลี่ยนไปเป็นเรื่องอื่น ๆบ้าง ผู้ที่ได้ชมแล้วก็ยังกลับไปชมใหม่อีกได้เพราะเปลี่ยนเรื่อง และเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์นิทรรศการเป็นระยะๆ โดยผ่านการทำประชาสัมพันธ์อย่างดีควบคู่กันไป ด้วย เพื่อจะได้ผู้ชมจำนวนมากและสามารถย้อนกลับมาชมประจำก็จะได้รับความรู้ใหม่เกิดขึ้นเสมอ

เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียนรู้จะคัดเลือกมาจากชาวบ้านในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มี ความรู้สามารถในการบรรยายให้ความกระจ่างแก่ผู้เข้าชมได้ และจะมีการฝึกอบรมให้ทำ หน้าที่บรรยายร่วมด้วย โดยใช้นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศึกษา สาขาภาษาศาสตร์ หรือสาขาพัฒนาชนบทศึกษาที่กำลังเรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ผลัดเปลี่ยนเวรกันมาทำ หน้าที่บรรยาย โดยวิธีการนี้จะช่วยให้มีการเรียนรู้เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้นอย่างต่อเนื่องในกลุ่ม นักศึกษาที่อาสาเข้ามาทำงาน

ในศูนย์การเรียนรู้จะมีห้องบรรยายขนาดเล็ก เพื่อใช้ประโยชน์ในการแสดงหรือการ บรรยายกลุ่มย่อย ซึ่งอาจใช้เป็นที่ประชุมพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นของคนกลุ่มต่างๆที่ สนใจ มีห้องที่มีลักษณะเป็นห้องสมุดกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ต้องการศึกษา เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤติได้มีโอกาสค้นหาข้อมูลได้ใกล้ชิดโดยสะดวก ด้วยเหตุที่ว่ากลุ่ม ชาติพันธุ์ต่าง ๆ นั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตบุคคล เกี่ยวกับสังคมทั้งด้านภาษาและวัฒนธรรม ข้อมูล ต่างๆนั้นวันจะเพิ่มขึ้น จึงต้องมีแหล่งเก็บข้อมูลที่จัดระเบียบการค้นหาได้อย่างมีประสิทธิภาพจนถึง การใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการจัดระบบ

ในด้านการเผยแพร่ การบริหารศูนย์การเรียนรู้ควรจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ในมิติต่างๆเป็นประจำ มีบริการหารายได้จากการขายหนังสือ เสื้อผ้า งานฝีมือ จัดการบรรยาย การ

แสดง เพื่อจะได้เป็นทุนในการดำเนินงาน และประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้ไปพร้อมกัน เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าของศูนย์การเรียนรู้ และมาใช้บริการบ่อยขึ้น ประโยชน์ต่อส่วนรวมก็จะติดตามมาอย่างต่อเนื่อง

แหล่งข้อมูลสำหรับการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการค้นคว้าหาหนังสือที่กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มี 4 แห่ง ดังนี้

- ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
- หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
- หอสมุดวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ระยะเวลาดำเนินการศึกษา

ประมาณ 18 เดือน

โครงร่างเนื้อหาวิทยานิพนธ์

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความสำคัญและที่มาของหัวข้อ
- 1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 1.3 ประโยชน์ของการวิจัย
- 1.4 ขอบเขตของการวิจัย
- 1.5 สมมติฐานในการวิจัย
- 1.6 นิยามศัพท์

บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม

- 2.1 แนวคิดเรื่อง Visual Anthropology
- 2.2 แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์กับผลสืบเนื่องทางวัฒนธรรมและผลต่ออัตลักษณ์
- 2.3 แนวการศึกษาชาติพันธุ์ (Ethnography) ด้านท้องถิ่นศึกษา
- 2.4 แนวคิดเรื่องบทบาทของพิพิธภัณฑ์ในยุคปัจจุบัน
- 2.5 แนวคิดเรื่องการจัดนิทรรศการ
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 4 การศึกษาเนื้อหาในกลุ่มวิฤติใกล้สูญและการใช้พื้นที่เรือนไทย

4.1 การศึกษาด้านเนื้อหา

- ภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย
- วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มวิฤติใกล้สูญ
- การพลิกฟื้นภาษาและวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ

4.2 การศึกษาพื้นที่เรือนไทย

- ลักษณะเรือนไทย
- ตัวอย่างการใช้เรือนไทยเป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการ
- ปัญหาและอุปสรรคในการจัดแสดงในเรือนไทย

บทที่ 5 การนำเสนอรูปแบบศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิฤติ

- แนวทางการออกแบบการใช้พื้นที่และนิทรรศการในศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิฤติ
- แนวทางในการจัดแสดงในศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิฤติ

- รูปแบบที่เหมาะสมของศูนย์การศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ

บทที่ 6	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
	6.1 สรุปผลการวิจัยที่ค้นพบ
	6.2 อภิปรายผลสิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย
	6.3 ข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

เงิน ผันผาย พื้นภาษาของ พื้นมรดกอยู่คู่ของรุ่นใหม่ ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 30 ธันวาคม 2547 หน้า 31

ธีรยุทธ บุญมี. ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2546.

ปรีชา อุตระกุล. 2529. รายงานการวิจัยเรื่องสังคมและวัฒนธรรมชาวนน. รายงานการสรุปเสวนาทางวิชาการระหว่างนักวิชาการอีสานศึกษา และนักพัฒนาเรื่องวิถีชีวิตชาวนน. ฝ่ายประสานงานการพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ปิยรัตน์ ประมุขชัย. 2548. เอกสารวิชาการเรื่องกลยุทธ์การจัดนิทรรศการ. สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร (เอกสารอัดสำเนา)

พาณิชย์ คุ่มเศรษฐี การสร้างสื่อมัลติมีเดีย ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เรื่องการแยกและการใช้ประโยชน์จากขยะ "สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540

พรรณราย โอสถาภิรัตน์ Visual anthropology สื่อทางด้านภาพกับความรู้ทางมานุษยวิทยา ในสื่อกับมานุษยวิทยา, จำเริญลักษณ์ ธนะวังน้อย บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน), 2546

พลลภ พิริยะสุวรรณค์ มัลติมีเดียเพื่อการเรียนการสอน วารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา ปีที่ 11 ฉบับที่ 28 เดือนตุลาคม – ธันวาคม 2541

มนทิพย์ ไชยมล คนของ ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วันอาทิตย์ที่ 8 กุมภาพันธ์ 2541, หน้า 7

ยศ สันตสมบัติ. จากวนรถึงเทวดา : มากชีสม์และมานุษยวิทยามากชีสต์. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ยุค ศรีอาริยะ. “กระแสโลกาภิวัตน์ภาคประชาชน” ใน สหวิทยาการ. 1(1) มกราคม – มิถุนายน 2545.

ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ .2549. นิเวศวัฒนธรรมชาวนนุญกูร: ความกลมกลืนของวิถีธรรมชาติกับชีวิตาบล ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาอีสาน-ล้านช้าง มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ (เอกสารอัดสำเนา)

วิททอเรีย ไรเซนดอร์คและคณะ เปิดโลกมัลติมีเดีย แปลและเรียบเรียงโดย ร.อำเภอนะพัฒนา สิ่งสุข และร.อำเภอนนทบุรี สุขวารี กรุงเทพมหานคร แปลและเรียบเรียง ไอบิช พับลิชิ่ง จำกัด, 2540

ศรีศักร วัลลิโภดม “การศึกษาชาติพันธุ์” เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ 3-4 กรกฎาคม 2548 ณ มูลนิธิพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ และบ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอกะหรัง จังหวัดร้อยเอ็ด

สกว.สำนักงานภาค เราคือท้อง ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ประจำวันที่ 10 มิถุนายน 2548
หน้าที่ 31

สถาพร สาธุการ การพัฒนาและประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์มัลติมีเดียทางการศึกษา(เอกสาร
อัดสำเนา)

สมใจ ดำรงสกุล 14 ภาษาท้องถิ่นเจองวาระ"วิกฤต" มหิดลจับมือสกว.ฟื้นฟู"ของ-ญัฮกูร-โซ-
ท้อง" ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ประจำวันที่ 18 มีนาคม 2548 หน้าที่ 31

สุริชัย หวันแก้ว. โลกกว้าง-จิตแคบ สู่ทางเลือกทางวัฒนธรรมและความเป็นไทยในยุค
โลกาภิวัตน์.กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2545.

สุริชัย หวันแก้ว. “โลกาภิวัตน์กับแก่นสารของสังคมวิทยา” ใน สังคมศาสตร์. คณะ
สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 12(2), 2543.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2547

สุวิไล เปรมศรีรัตน์, อภิญา บัวสรวง. 2539. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ ญัฮกูร. สถาบันวิจัย
ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิก จำกัด

แสงเพชร สุพร โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์ : กรณีบ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอดง
หลวง จังหวัดมุกดาหาร วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้น
มนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2533

อภิญา บัวสรวง และคณะ. หลักสูตรฝึกอบรมความรู้พื้นฐานทางวิชาการพิพิธภัณฑ
สถานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ธันวาคม 2548

อภิญา บัวสรวง และคณะ. หลักสูตรฝึกอบรมความรู้พื้นฐานทางวิชาการพิพิธภัณฑ
สถานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ธันวาคม 2548

อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาทในประชา
สังคม.พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

อัมพร จิรัฐติกกร บันทึกภาคสนามจากห้องเรียน visual anthropology ที่มหาวิทยาลัยฮาวาย
รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 24 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2546

กลุ่มชาติพันธุ์ : จันทบุรี ชาวซอง ใน [http://www.chantaburi.com/main/modules.php?](http://www.chantaburi.com/main/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=24)
[name=Content&pa=showpage&pid=24](http://www.chantaburi.com/main/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=24) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี, 2548

ญัฮกูร (ชาวบน คนดง) อ้างใน <http://www.sac.or.th/database/ethnic/chaobon.html>

Hall, Stuart. Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London:
SAGE Publication, 1997.

Holton Robert. “Globalization’s Cultural Consequences” ANNALS, The Annals of the
America Academy (AAPSS) 570, July, 2000.

เวลาที่คาดว่าจะสอบป้องกันวิทยานิพนธ์

กุมภาพันธ์ 2551

คำชี้แจงอื่นๆ ที่อยู่ (กทม.) 490/1 ซอยสาธุประดิษฐ์ 28 ซ่งนนทรี กรุงเทพฯ 10120 โทร. 0-9509-6041 (มือถือ) E-mail address: lcasw@mahidol.ac.th